

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO

Opole, dnia 9 maja 2014 r.

Poz. 1271

UCHWAŁA NR XXXVII/277/2014 RADY MIEJSKIEJ W GORZOWIE ŚLĄSKIM

z dnia 16 kwietnia 2014 r.

w sprawie przyjęcia „Programu opieki nad zabytkami gminy Gorzów Śląski na lata 2013 – 2016”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 r. poz. 594, poz. 645 i poz. 1318, z 2014 r. poz. 379) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568, z 2004 r. Nr 96, poz. 959, Nr 238, poz. 2390, z 2006 r. Nr 50, poz. 362, Nr 126, poz. 875, z 2007 r. Nr 192, poz. 1394, z 2009 r. Nr 31, poz. 206, Nr 97, poz. 804, z 2010 r. Nr 75, poz. 474, Nr 130, poz. 871), Rada Miejska w Gorzowie Śląskim uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Program opieki nad zabytkami gminy Gorzów Śląski na lata 2013–2016” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Gorzowa Śląskiego.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni po ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Opolskiego.

Przewodniczący Rady

Roman Neugebauer

Załącznik do Uchwały Nr XXXVII/277/2014
Rady Miejskiej w Gorzowie Śląskim
z dnia 16 kwietnia 2014 r.

**PROGRAM
OPIEKI NAD
ZABYTKAMI
G M I N Y
G O R Z Ó W Ś Ł A Ś K I
N A L A T A
2013 - 2016**

Autor:

mgr Halina Łabęcka
Bytom, ul. Nickla 27/9

Opracowano w okresie:

k w i e c i e ń 2013 r.

PRAWA AUTORSKIE ZASTRZEŻONE

1. Wstęp

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. Zgodnie z brzmieniem art. 7 ust. 1 pkt. 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 z późniejszymi zmianami) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późniejszymi zmianami.) zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy m.in. ładu przestrzennego, kultury, oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. W tezach do krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zapowiadane jest tworzenie warunków prawnych do odpowiedzialnego kreowania i realizowania ochrony dziedzictwa kulturowego przez samorządy terytorialne oraz podjęcie inicjatywy legislacyjnej dla uwzględniania interesów ochrony zabytków w całym ustawodawstwie, jak również stworzenie warunków prawnych do nowego systemu finansowania ochrony i opieki nad zabytkami.

Cele i priorytety wyznaczone w programie wynikają zarówno z wymagań ustawowych, jak również podporządkowane są głównemu celowi działań samorządu, jakim jest osiągnięcie zrównoważonego rozwoju gminy, prowadzącego do poprawy jakości życia lokalnej społeczności. Podporządkowane temu jest planowanie strategiczne gminy, które łączy problematykę społeczną, gospodarczą i przestrzenną.

W programie określone zostały cele strategiczne gminy, tj.:

- zwiększenie konkurencyjności i atrakcyjności gminy,
- prowadzenie skutecznej polityki aktywizacji gospodarczej,
- zwiększenie atrakcyjności środowiska naturalnego,
- rozbudowa infrastruktury społecznej,
- zmniejszenie poziomu bezrobocia i aktywizacja zawodowa ludności,
- wysoki standard życia mieszkańców.

Gminny program opieki nad zabytkami realizować będzie zatem tę sferę działań prorozwojowych, która ma na celu poprawę funkcjonowania materialnego dziedzictwa kulturowego decydującego w znacznym stopniu o zasobach i walorach gminy.

Wszelkie działania związane z rozwojem gminy muszą opierać się przede wszystkim na jej zasobach i walorach. Wykorzystanie zarówno zasobów środowiska przyrodniczego jak i środowiska kulturowego powinny stanowić jedną z głównych polityk gminnych. Procesy rozwojowe zachodzić powinny przy zapewnieniu warunków trwania i wzbogacania materialnego dziedzictwa kulturowego. Zasoby kulturowe stanowią bowiem zarówno o atrakcyjności krajobrazu, jak też o atrakcyjności ekonomicznej regionu. Mają szansę stać się bazą w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości lokalnej. Podniesienie jakości warunków życia mieszkańców, co nie zawsze jest uświadamiane, jest związane bezpośrednio z jakością przestrzeni kulturowej gminy.

W kreowaniu wizerunku gminy o wysokiej jakości środowiska życia ważne funkcje pełni zatem kultura w jej szerokim rozumieniu:

- integracji społeczności przy pomocy określonych wartości i ideałów kulturowych,
- komunikująca i sublimacyjna służąca porozumiewaniu się społeczności,
- adaptacji, polegająca na udostępnieniu określonych wzorów kulturowych,
- przekazywania dziedzictwa kulturowego.

2. Podstawy prawne opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami.

Podstawą prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami są przepisy ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568

z późniejszymi zmianami.) oraz rozporządzenia Ministra Kultury z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (Dz. U. z 2011 Nr 113 poz. 661).

Ustawa wprowadziła obowiązek sporządzania przez samorządy zarówno wojewódzkich, powiatowych oraz gminnych programów opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 87 w/w ustawy Burmistrz Gorzowa Śląskiego sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez radę gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Program ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Województwa Opolskiego. Z realizacji programu Burmistrz sporządza, co dwa lata, sprawozdanie, które przedstawia się Radzie Miejskiej.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określiła zasadnicze cele programowe opieki nad zabytkami:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami.

3.1. Uwarunkowania prawne:

Podstawą prawną, ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568 z późniejszymi zmianami), regulująca w sposób całościowy pojęcia zabytku, ochrony i opieki nad zabytkami, form ochrony, kompetencje organów ochrony zabytków, w tym administracji rządowej i samorządowej, formy finansowania opieki nad zabytkami, ich ewidencjonowania itp. Obowiązująca ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami:

Ochrona zabytków polega na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie, zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków, udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków, przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę kontrole stanu zachowania i przeznaczenia zabytków, uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem w rozumieniu ustawy sprawowana jest przez jego właściciela lub posiadacza i polega na zapewnieniu warunków naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający

trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii kultury.

Zgodnie z art. 6. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami przez **zabytek** rozumiana jest nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Za zabytki nieruchome uznaje się krajobraz kulturowy, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne lub działalność wybitnych osobistości bądź instytucji.

Za zabytki ruchome uznaje się dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne oraz przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytkami archeologicznymi są pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ustawowej ochronie podlegają również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Ustawa (art. 7) reguluje następujące formy ochrony zabytków:

wpis do rejestru zabytków, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi Wojewódzki Konserwator Zabytków.

Zgodnie z art. 9. ustawy do rejestru zabytków wpisuje się **zabytek nieruchomy** na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku.

Zgodnie z art. 10. ustawy do rejestru wpisuje się **zabytek ruchomy** na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki Konserwator Zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

Sposób prowadzenia rejestru oraz ewidencji zabytków określa rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. 2011 Nr 113, poz. 661):

uznanie za pomnik historii zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego, o szczególnej wartości dla kultury, przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego;

utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi, charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej; park kulturowy można utworzyć na podstawie uchwały rady gminy, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;

ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, dotyczące w szczególności zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych

zabytków nieruchomości znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

3.2. Organy ochrony zabytków

Zgodnie z art. 89 ustawy o ochronie zabytków organami ochrony zabytków są:

1. minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
2. wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

Art. 90. ustawy stanowi, że:

Generalny Konserwator Zabytków jest sekretarzem lub podsekretarzem stanu w urzędzie obsługującym ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Do zadań wykonywanych przez **Generalnego Konserwatora Zabytków** należy, w szczególności:

- opracowywanie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju,
- podejmowanie działań związanych z wspieraniem rozwoju regionalnego i realizacją kontraktów wojewódzkich w sprawach opieki nad zabytkami,
- prowadzenie krajowej ewidencji zabytków i krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem,
- wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz przepisach odrębnych,
- organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie przestrzegania oraz stosowania przepisów dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- nadzór nad działalnością Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków,
- promowanie badań naukowych w zakresie konserwacji zabytków,
- organizowanie szkoleń dla służb konserwatorskich,
- organizowanie konkursów promujących opiekę nad zabytkami, w tym przyznawanie wyróżnień, nagród pieniężnych lub rzeczowych,
- opiniowanie wniosków o nadanie odznaki "Za opiekę nad zabytkami",
- współpraca z organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków,
- organizowanie szkoleń w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- podejmowanie działań dotyczących troski o zabytki związane z historią Polski, pozostające poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

Do zadań wykonywanych przez **Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** należy w szczególności (art. 91.4. ustawy):

- realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- sporządzanie, w ramach przyznaných środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji

w tym zakresie,

- wydawanie, zgodnie z właściwością, decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych,
- sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych,
- organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- opracowywanie wojewódzkich planów ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych oraz koordynacja działań przy realizacji tych planów,
- upowszechnianie wiedzy o zabytkach,
- współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków.

Przy ministrze właściwym do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego działa **Rada Ochrony Zabytków** jako organ opiniodawczo-doradczy w sprawach realizacji polityki Rady Ministrów w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Przy Generalnym Konserwatorze Zabytków działa **Główna Komisja Konserwatorska** jako organ opiniodawczy do spraw działań konserwatorskich podejmowanych przy zabytkach.

Przy Wojewódzkim Konserwatorze Zabytków działa **Wojewódzka Rada Ochrony Zabytków** jako organ opiniodawczy w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Narodowy Instytut Dziedzictwa wraz z ośrodkami regionalnymi (dla województwa opolskiego powołany został Oddział Terenowy w Opolu) - zajmuje się problematyką rozpoznania, dokumentacji i ochrony dziedzictwa kulturowego.

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Konstytucyjnym obowiązkiem Państwa (art. 5 i 6 Konstytucji RP) jest ochrona dziedzictwa kulturowego. Zabytki i ich wartości niematerialne są dobrem wspólnym, a dbałość o nie nakłada art. 82 Konstytucji. Zadaniem głównym polityki Państwa w dziedzinie ochrony zabytków jest stworzenie w najbliższej przyszłości mechanizmów, które dostosowałyby tę sferę do warunków gospodarki rynkowej. Planowane działania dotyczą sfery legislacyjnej, zmian organizacyjnych obejmujących konieczne rozszerzenie zakresu działań instytucji odpowiedzialnych za ochronę dziedzictwa kulturowego w Polsce oraz zmian w strategii i organizacji ochrony dóbr kultury.

Program krajowy określa cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Celem programu krajowego jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną materialną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. W założeniach program ma również uporządkowanie działań w sferze ochrony zabytków poprzez wskazanie siedmiu podstawowych zasad konserwatorskich:

- zasady *primum non nocere* (po pierwsze nie szkodzić),
- zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
- zasady minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych),
- zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco,

- zasady czytelności i odróżnialności ingerencji,
- zasady odwracalności metod i materiałów,
- zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Wymienione zasady dotyczą postępowania konserwatorów – pracowników urzędów, restauratorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, budowlanych, archeologów właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.

Wyznaczone zostały w tezach do krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami następujące cele działań:

W zakresie uwarunkowań ochrony i opieki nad zabytkami:

- Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków nieruchomych. Określenie kategorii stopnia zagrożeń,
  - Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków ruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń,
  - Pełna ocena stanu krajowego zasobu dziedzictwa archeologicznego. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń oraz wyznaczenie stref o szczególnym zagrożeniu dla zabytków archeologicznych,
  - Objęcie skuteczną i zorganizowaną ochroną przynajmniej najcenniejszych zabytków techniki,
  - Pełna ocena stanu krajowego zasobu pomników historii i obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń,
  - Ocena stanu służb i możliwości wypełniania całokształtu zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami.
  - Ocena stanu i stopnia objęcia opieką zabytków w poszczególnych kategoriach,
- Doskonalenie i rozwijanie oraz podnoszenie efektywności i skuteczności instytucjonalnej i społecznej ochrony i opieki nad zabytkami,
- Udoskonalenie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym i zabytkami,

W zakresie działań o charakterze systemowym:

- Powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną ochrony przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa. Realizacja powszechnych tendencji europejskich i światowych do rozszerzania pola ochrony na całe dziedzictwo kulturowe obejmujące i dobra kultury i natury (World Cultural Heritage),
- Przygotowanie strategii ochrony dziedzictwa kulturowego wytyczającej główne założenia koncepcji ochrony w Polsce. Wprowadzenie jej do polityk sektorowych we wszystkich dziedzinach i na wszystkich poziomach zarządzania i gospodarowania,

W zakresie systemu finansowania:

- Stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej.

W zakresie dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania:

- Tworzenie systemu i stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach i stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji. Stworzenie warunków do realizacji ustawowego obowiązku dokumentowania wszystkich prac, przy wszystkich grupach i typach obiektów zabytkowych,
- Gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwie użytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa,
- Wypracowanie i wprowadzenie szczegółowych zasad ochrony dziedzictwa w planach

zagospodarowania przestrzennego. Wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych.

W zakresie kształcenia i edukacji:

- Utrzymanie i doskonalenie dotychczas wypracowanego systemu kształcenia w dziedzinie konserwacji i ochrony. Zorganizowanie systemu podnoszenia kwalifikacji w każdej grupie zawodowej pracującej na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego,
- Kształcenie społeczeństwa w duchu poszanowania dla autentyzmu oraz wartości materialnych i niematerialnych wspólnego, wielokulturowego dziedzictwa. Budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony i dawności zabytków odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków.
- Upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej. Tworzenie mechanizmów ekonomicznych sprzyjających prawidłowemu traktowaniu obiektów zabytkowych,

W zakresie współpracy międzynarodowej:

- Wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie,
- Oparcie działań na pojęciu wspólnego dziedzictwa kultury ludzkości. Troska o ochronę polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą.

Program opieki nad zabytkami a “Narodowa Strategia Kultury na lata 2004-2020” i „Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030”.

Ogólne wytyczne do konstruowania programu gminnego zawiera przyjęta przez Radę Ministrów “Narodowa Strategia Kultury na lata 2004-2013” z 21 września 2004 r., jej przedłużenie “Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020” przyjęte w 2005 r., oraz „Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030” przyjęte uchwałą nr 239/2011 dnia 13 grudnia 2011 r., będące rządowymi dokumentami tworzącymi ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowoczesnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, a także dla wspólnoty Polski z Unią Europejską. Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Przyjęte zostały następujące priorytety:

- Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe. Działania realizowane w ramach tego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadaniem dziedzictwem kulturowym,
- Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego. Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Kultury w sferze materialnej spuścizny kulturowej Polski jest Narodowy Program Kultury “Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”. Program ten jest zgodny z Narodowym Planem Rozwoju (Ustawa z dnia 20.04.2004 r., Dz. U. z 2004 r. nr 116, poz. 1206) oraz z założeniami do Krajowego Programu Ochrony Zabytków. Podstawą do sformułowania Narodowego Programu Kultury “Ochrona Zabytków i dziedzictwa kulturowego” jest uznanie sfery dziedzictwa za podstawę rozwoju kultury i upowszechniania kultury, a także za potencjał regionów, służący wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców.

Wytyczne zostały strategiczne cele polityki państwa w sferze ochrony zabytków:

- przygotowanie skutecznego systemu prawno-finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami,
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa,
- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służby konserwatorskiej,
- ograniczenia uznaniowości konserwatorów poprzez nałożenie na nich odpowiedzialności za niezgodne z prawem postępowanie,
- intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych.

W dniu 6 września 2005 r. przyjęty został przez Radę Ministrów "Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Kultury i zachowanie dziedzictwa kulturowego", który jest uzupełnieniem powyżej omówionych dokumentów rządowych.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Program opieki nad zabytkami gminy Gorzów Śląski zgodny jest z celami polityki przestrzennej, zasadami ich realizacji oraz przyjętymi w planie kierunkami działań polityki przestrzennej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, wyznaczonymi w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego, przyjętym przez Sejmik Samorządu Woj. Opolskiego uchwałą nr XLVIII/505/2010 z dnia 28 września 2010 r. oraz Planie Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2011-2014, przyjętym przez Sejmik Samorządu uchwałą nr V/76/2011 z dnia 29 marca 2011 r.

W sferze kulturowej obejmującej system ochrony dziedzictwa kulturowego przyjęto zasady kompleksowości działań ochronnych i rewaloryzacyjnych, łączenia ochrony środowiska kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego oraz promowania regionalnych walorów dziedzictwa kulturowego.

Podstawowe cele polityki przestrzennej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego, zapisane w planie zagospodarowania przestrzennego województwa opolskiego dotyczą:

- zachowania dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń poprzez ochronę i rewaloryzację istniejących zasobów,
- wykorzystania obszarów i obiektów dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie cennych w skali krajowej i regionalnej dla rozwoju gospodarczego i promocji regionu.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa narodowego**5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami programowymi wykonanymi w gminie**

Instrumentem kształtowania polityki przestrzennej gminy, przy uwzględnieniu uwarunkowań wynikających z ochrony dziedzictwa kulturalnego, jest „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Gorzów Śląski” przyjęte uchwałą nr XLVI/353/2010 Rady Miejskiej w Gorzowie Śląskim z dnia 30.09.2010 r. oraz miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Zarys historii gminy

Najstarszą miejscowością w gminie Gorzów Śląski jest obecna wieś Skrońsko – pierwotnie „Na Zarzyskach” – założona przez kanoników regularnych z klasztoru Na Piasku we Wrocławiu z końcem XII wieku zakonnicy osiedlili się tu wznosząc kościół, najstarszy na ziemi oleskiej (do 1226 r.), co potwierdziła bulla papieska Celestyna III z 1193 r. w 1228 r. książę śląski Henryk I Brodaty ufundował w Zarzyskach klasztor dla zakonników, a wieś Zarzyska lokował na prawie niemieckim jako osadę targową. Po 1250 r. augustianie zaczęli kolonizować sąsiednie tereny zakładając wsie m.in. Jastrzygowice i Kościeliska, a z końcem XIV w. – wieś Skrońsko.

Równoległe z osadnictwem klasztornym, na terenie obecnego miasta Gorzów Śląski, po najeździe tatarskim w 1241 r. zostało założone grodzisko warowne, otoczone bagnami i rozlewiskami, na co wskazuje nazwa – Landsberg (land – ziemia, bergen – chronić). Pierwsza wzmianka o Gorzowie Śląskim dotyczy parafii i kościoła, istniejących już w 1248 r., i składającej dziesięcinę kapitule wrocławskiej. Natomiast miasto Landsberg wzmiankowane jest w źródłach po raz pierwszy w 1294 r. Średniowieczną metrykę posiadają jeszcze 3 wsie należące do gminy Gorzów: Uszyce wzmiankowane w 1334 r. i Budzów należący w 1310 r. do rycerza księcia opolskiego, nieznanego imienia. Natomiast wieś Kozłowice źródła wzmiankują w 1433 r.

Ostatni Piast śląski – Jan II Opolski – w 1499 r. sprzedał miasto Gorzów Śląski wraz z okolicznymi wsiami szlachcicowi Hansowi Frankenbergowi z Proślic, protestanckiego wyznania. W 1717 r. Gorzów wraz z majątkiem kupił Adam Ossowiecki z Pietrowic Wielkich koło Raciborza, a już z końcem XVIII w. był własnością Leopolda Ozorowskiego. W 1811 r. dostał się w posiadanie rodziny księcia von Hohenlohe-Ingelfingen, gdzie pozostał do częściowej parcelacji w 1930 r.

Z końcem XVIII w. wybudowano w Gorzowie dwór, istniejący do dziś, który był siedzibą zarządcy rozległych dóbr gorzowskich. Liczyły one ponad 3,5 tys. morgów ziemi oraz 2 folwarki: Brodnik i Leśnik. Do dóbr tych należały również wsie Nowa Wieś, Goła, Budzów, kolonie Carlsberg, Zofiówka, Dolne Pawłowice, Pustkowie, Kociborek, Szczotki, Libiąż, Struga, Biała oraz osada Huta Gorzowska z wysokim piecem. W 1840 r. miasto Gorzów liczyło 986 mieszkańców, a w 1865 r. już 1105 osób i 125 domów. W latach 1855-7 ewangelicy wybudowali swój kościół, w sąsiedztwie kościoła katolickiego. W mieście działają 2 szkoły: katolicka i ewangelicka oraz prywatna żydowska. Od 1742 r. Gorzów Śląski, wraz z ziemią opolską, należał do państwa pruskiego, wracając do Polski w 1945 r.

Wiek XIX przyniósł informacje o wszystkich wsiach należących do obecnej gminy Gorzów.

Z początkiem XIX w. wieś Budzów liczyła 32 domy i 255 mieszkańców (w tym 123 katolików, 127 ewangelików i 5 Żydów). Przy folwarku, powstałym z końcem XVIII w., oprócz dworu, znajdowała się gorzelnia, potażarnia, „kopalnia odkrywkowa” rudy darniowej oraz huta szkła, która upadła przed 1830 r. (zlokalizowana na polach folwarcznych w kierunku w Lipowej). W drugiej połowie XIX w. wieś Budzów rozrosła się i podzieliła na 2 części: Budzów I z folwarkiem, gorzelnią i owczarnią w Lipowej należący do Emila Koberai Budzów II z leśniczówką i okolicznymi lasami, należący do Józefa Gallineta z Krzyżanowic. Wzrosła też liczba ludności, w 1885 r. dla 232 Polaków – katolików powstała szkoła katolicka. Natomiast dla ludności niemieckiej wyznania ewangelickiego założono na skraju wsi cmentarz ewangelicki z kostnicą, istniejący do dziś.

We wsi Goła około 1830 r. znajdował się drewniany kościół filialny (należący do parafii

w Zdziechowicach), powstały w XVII-XVIII w., 30 domów i 271 mieszkańców (w tym 31 ewangelików), szkoła katolicka i ewangelicka, zamek i folwark a właścicielem wsi i majątku był wówczas Schneider. Natomiast w przysiółku Przytoczna znajdowała się owczarnia, cegielnia i bielnik (do bielienia płótna) oraz z dom robotników folwarcznych.

Cały majątek (z Przytoczną) liczył 1.092 ha.

Nowa Wieś, też około 1830 r., należała do grafa Ernsta von Bethusy z Krzyżanowic i posiadała 22 domy, 260 mieszkańców (w tym 31 ewangelików) oraz szkołę wspólną dla obu wyznań. We wsi znajdował się folwark z owczarnią, parowa gorzelnia, parowy młyn amerykański, a cały majątek obejmował 691 ha. Do wsi należały również kolonie: Tęczynów, Zawisna, Trusiec i folwark w Nowej Ławce.

W Zdziechowice w drugiej połowie XIX w. majątek dzielił się na 3 części: Górne, Średnie i Dolne. W Górnych znajdował się kościół katolicki (wzmiankowany już w 1733 r.) oraz dobra liczące 639 ha, 16 domów i 223 mieszkańców (w tym 45 ewangelików). W Średnich dobra obejmowały 246 ha, 7 domów i 101 mieszkańców (w tym 17 ewangelików i 4 Żydów), była też szkoła katolicka, zaś w Dolnych dobra zajmowały 291 ha, 9 domów i 110 mieszkańców. Sama wieś Zdziechowice posiadała 249 ha powierzchni, 66 domów, 502 mieszkańców (w tym 24 ewangelików i 4 Żydów), w latach 1847 -1860 istniał tu wielki piec, czynny był też młyn wodny.

Wieś Uszyce w latach 80-tych XIX w. liczyła 78 domów, 749 mieszkańców (w tym 164 ewangelików) i 468 ha obszaru, natomiast dobra obejmowały 1790 ha, 34 domy i 563 mieszkańców (w tym 193 ewangelików). Do dóbr należał także folwark Kazimierski i Karlshof. Drewniany kościół powstały już w 1517 r. należał wówczas do parafii w Zdziechowicach.

Średniowieczna wieś Jastrzygowice wchodziła w skład majątku klasztoru augustianów aż do ich upadku w 1775 r., później zaś przeszła w ręce prywatne i została włączona do folwarku we Kościeliskach. Przed 1880 r. wieś posiadała 870 morgów obszaru, 48 osad, szkołę i 3 młyny: Zimna Woda, Paprotny i Mokros. W tym okresie, wzdłuż Proсны w tym rejonie, istniały jeszcze inne młyny: Raj (Roj), Gola (Goller), Rzepka, Bieniasz (Bensch), Kozak (Kozok), Węgiel (Waenel) i Drochepka (Wilem).

Obecna wieś Skrońsko powstała z połączenia dwóch sąsiadujących ze sobą miejscowości rozdzielonych rzeczką: wioski klasztornej „Na Zarzyskach” istniejącej już z końcem XII w. oraz majątku Skrońsko, powstałego w latach 1372–1508. W 1756 r. Skrońscy sprzedali majątek Bernstaedtowii, zaś klasztor augustianów w 1770 r. odsprzedał swe dobra Chrystianowi Gottliebowi von Jordan. W 1861 r. w Zarzyskach było 15 domów i żyło 97 mieszkańców (w tym 4 gospodarzy, 5 zagrodników i 3 chałupników), natomiast Skrońsko posiadało 345 mieszkańców, wśród których było 39 ewangelików (w tym 6 gospodarzy, 11 zagrodników, 3 chałupników i 1 kramarz) oraz 22 zagród chłopskich i 1 młyn wodny. Ze Skrońskiem związane były dobra rycerskie Rittergut oraz folwark Duczów, obejmujące 375 ha, zamek, cegielnię i gorzelnię. W 1931 r. Górnośląskie Towarzystwo Ziemskie wykupiło folwark Strońsko i rozparcelowało go.

Pawłowice w drugiej połowie XIX w. składały się z 2 części: Górnych i Dolnych. W 1861 r. Dolne obejmowały obszar 228 morgów, Górne składały się ze wsi i dominium liczące 2779 morgów, z czego do wsi należało 762 morgi. We wsi żyło 507 mieszkańców, w tym 450 katolików, 100 ewangelików i 17 Żydów, było też 58 domów mieszkalnych. W tej części znajdowały się pokłady torfu i rudy żelaza, istniał tu też wielki piec wytapiający surówkę. Do Pawłowic należały kolonie: Podstawie, Dupin Stary i Nowy.

Kozłowice w 1744 r. zakupiła z rąk Adama Ozorowskiego (ówczesnego właściciela Gorzowa), rodzina Paczyńskich, posiadając wieś do 1891 r. Około 1830 r. wieś liczyła 39 domów mieszkalnych

i 390 mieszkańców (w tym 17 ewangelików i 12 Żydów), posiadała drewniany kościół parafialny (zbudowany w drugiej połowie XVII w.) i szkołę katolicką. Majątek składał się z folwarku z owczarnią, do którego należały też 2 gorzelnie, browar, potażarnia, wapiennik, tartak, „kopalnia odkrywkowa” (zapewne rudy darniowej) i huta szkła (powstała z końcem XVIII w. lecz. nieczynna już od 1810 r.). Z początkiem XIX w. powstała w Pawłowicach jeszcze huta żelaza „Józef”. Około 1860 r. Kozłowice liczyły 57 budynków i 486 mieszkańców (w tym 56 ewangelików). Majątek liczył 4200 morgów ziemi i obejmował, oprócz folwarku z owczarnią, osadę Kopaline (przy nieczynnej hucie szkła) oraz folwarki w Dębach, Josephoehe i Goy. W 1930 r. majątek kozłowski został wykupiony przez Górnośląskie Towarzystwo Ziemskie i rozparcelowany.

Jamy około 1830 r. były własnością Paetzolda i posiadały 47 domów mieszkalnych i 412 mieszkańców (w tym 47 ewangelików i 12 Żydów). We wsi znajdował się drewniany kościół filialny wybudowany w 1792 r. zamek, szkołę katolicką i folwark z owczarnią. Z folwarkiem związana była również gorzelnia, tartak, bielarnia, cegielnia, wapiennik i młyn wodny. W latach 80-tych XIX w. dobra w Jamach zajmowały 3331 morgów, w tym 2/3 stanowiły lasy, natomiast w 1937 r. folwark liczył łącznie 883 ha.¹

Po 1945 r. we wszystkich wsiach dobra i folwarki zostały upaństwowione i zamienione na PGR, natomiast pałace i dwory zamieniono na siedziby władz lokalnych lub budynki użyteczności publicznej.

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Dziedzictwo kulturowe to ogół dorobku społeczeństwa w zakresie nauki, sztuki, architektury, oświaty, techniki, wytworzonego w trakcie jego historycznego rozwoju i przekazywanego z pokolenia na pokolenie. Składa się nań zasób rzeczy nieruchomych i ruchomych wraz ze związanymi z nim wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi, mającymi znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, dowodzenia prawd i upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej.

Dziedzictwo kulturowe stanowi dorobek materialny i duchowy poprzednich pokoleń, jak również dorobek naszych czasów. Najczęściej utożsamiane jest z architekturą i sztuką, jednak formy gospodarowania (np. sposoby uprawy roli), obyczaje towarzyskie, kulinaria i wiele innych przejawów życia i rozwoju społeczności stanowią również elementy dziedzictwa kulturowego.

Ze względu na szczególną wagę przypisywaną ochronie dziedzictwa kulturowego, uzyskała ona swoje umocowanie prawne, mające odzwierciedlenie również w regulacjach dotyczących opracowywania dokumentów z zakresu planowania przestrzennego. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w art. 10 stanowi, że w studium uwzględnia się uwarunkowania wynikające w szczególności ze stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Zgodnie z art. 19 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w studium uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) parków kulturowych.

¹ Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. Praca zbiorowa. T. I - XIV, Warszawa 1880-1995.

Do zabytków nieruchomych, zgodnie z art. 6 ustawy o ochronie zabytków, zalicza się w szczególności:

- krajobrazy kulturowe,
- układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane,
- dzieła architektury i budownictwa,
- dzieła budownictwa obronnego,
- obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe,
- cmentarze,
- parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni,
- miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Do zabytków archeologicznych, zalicza się: pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska i kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

5.2.3. Zabytki nieruchome

Na terenie gminy Gorzów Śląski znajduje się zespół zabytków nieruchomych, liczący łącznie 95 obiektów, z których 16 zabytków jest wpisanych do Rejestru Zabytków Województwa Opolskiego.

5.2.4. Zabytki ruchome

W gminie Gorzów do zabytków ruchomych należy wyposażenie 4 kościołów, z których 3 są wpisane do Rejestru Zabytków Ruchomych woj. opolskiego.

5.2.5. Zabytki techniki

Na terenie gminy Gorzów Śląski znajduje się 5 nieruchomych zabytków techniki ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków.

5.2.6. Zabytki archeologiczne

Na obszarze gminy Gorzów znajdują się 337 stanowiska archeologiczne wpisanych do Ewidencji, w tym 1 stanowisko wpisane do Rejestru Zabytków woj. opolskiego.

5.2.7. Zabytkowe układy zieleni kształtowanej

W gminie Gorzów znajduje się 15 zabytkowych układów zieleni kształtowanej, w tym 2 zabytkowe układy zieleni (parki), wpisane do Rejestru Zabytków woj. opolskiego.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Obiekty, zespoły i założenia urbanistyczne wpisane do Rejestru Zabytków objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej wynikającymi z ustawy z dnia 23.07.2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz rozporządzenia Ministra Kultury z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (Dz. U. 2011 nr 113 poz. 661). Rygory te obowiązują niezależnie od położenia obiektu w poszczególnych strefach ochrony konserwatorskiej lub poza strefami.

Wszelkie prace remontowe, zmiany własności, funkcji i przeznaczenia obiektu wymagają pisemnego pozwolenia Opolskiego Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków.

Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 27.07.2011 w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich

i architektonicznych, a także innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych precyzuje wymagania względem osób prowadzących prace przy obiektach zabytkowych oraz tryb postępowania. Rozporządzenie określa tryb i sposób wydawania pozwoleń, w tym szczegółowe wymagania, jakim powinien odpowiadać wniosek i pozwolenie na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, robót budowlanych w otoczeniu zabytku, badań archeologicznych, poszukiwań ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych w zabytkach wpisanych do rejestru zabytków.

Rozporządzenie ponadto określa wymagane kwalifikacje jakie powinny posiadać osoby uprawnione do prowadzenia prac konserwatorskich badań architektonicznych lub archeologicznych, dodatkowe wymagania, jakie powinny spełniać osoby kierujące robotami budowlanymi, sposób potwierdzania posiadanych kwalifikacji i dodatkowych wymagań, standardy dotyczące dokumentacji prowadzonych prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytku ruchomym wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych.

W gminie Gorzów Śląski znajduje się 14 obiektów architektury i budownictwa oraz 2 zabytkowe 2 zespoły zieleni wpisany do Rejestru Zabytków. Są to:

1. BUDZÓW – dwór w zespole parkowym, koniec XIX w.
wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 569/97 z dnia 2.09.1997 r.
2. GOŁA – kościół filialny p.w. św. Mikołaja, XVII/XVIII w.
wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 77/54 z 14.01.1954r. i 138/78
3. GORZÓW ŚLĄSKI – dwór, XVIII w., ul. Złota 1
wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1030/67 z dnia 20.03.1967 r.
4. GORZÓW ŚLĄSKI - dom, Rynek 1, XIX w.
wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1476/66 z dnia 8.08. 1966 r.
5. GORZÓW ŚLĄSKI – dom, Rynek 2, XIX w.
wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1477/66 z dnia 8.08.1966 r.
6. GORZÓW ŚLĄSKI – budynek Nadleśnictwa, ul. Byczyńska 9, XIX w.
wpisany do Rejestru Zabytków pod poz.1474/66 z dnia 8.08.1966 r.
7. GORZÓW ŚLĄSKI – dawny zajazd, ul. Byczyńska 12, XIX w.
wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1475/66z dnia 8.08. 1966 r.
8. JAMY - kościół parafialny p.w. św. Małgorzaty, XVIII w.
wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 79/54 z 13.03.1954 r.
9. JAMY – pałac w zespole parkowym, koniec XIX w.
wpisany do Rejestru Zabytków poz. 567/97 z dnia 4.02.1997 r.
10. JAMY – spichlerz dworski, XIX w.
wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1721/66 z dnia 28.09.1966t r.
11. KOZŁOWICE - kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela, XVIII w., wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 81/54 z dnia 13.03.1954 r. i 858/64 z dnia 9.05.1964 r.
12. SKROŃSKO – kapliczka przydrożna, XVIII w.
wpisana do Rejestru Zabytków pod poz. 1967/72 z dnia 27.11.1972 r.
13. USZYCE – kościół parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP, 1517 r.
wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 85/54 z dnia 12.03.1954 r.
14. USZYCE – dwór w zespole parkowym, XVIII w.
wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 1035/65 z dnia 10.06.1965 r.

15. JAMY – park w zespole pałacowym, XIX w.
wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 567 z dnia 4.2.1997 r.
16. USZYCE – park w zespole dworskim , XIX w.
wpisany do Rejestru Zabytków pod poz. 563/96 z dnia 24.12. 1996r.

Na terenie gminy Gorzów znajdują się 3 zespoły zabytków ruchomych, stanowiące wyposażenie 3 kościołów, w następujących miejscowościach:

1. JAMY – wyposażenie kościoła filialnego rzymsko-katolickiego p.w. św. Małgorzaty, wpisane do Rejestru Zabytków Ruchomych pod poz. Ks. B. t.II-155/1-15/09.
2. KOZŁOWICE - wyposażenie kościoła parafialnego rzymsko-katolickiego p.w. Jana Chrzciciela, wpisane do Rejestru Zabytków Ruchomych pod poz. Ks. B. t.II-528/1-21/71, t.II-148/08.
3. USZYCE – wyposażenie kościoła parafialnego rzymsko-katolickiego p.w. Wniebowzięcia NMP wpisane do Rejestru Zabytków Ruchomych pod poz. Ks. B-81/1-17/95, B-t.II-83/1-17/06.

5.4. Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków

Zgodnie z art. 21 z ustawy z dnia 23.07.2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz rozporządzenia Ministra Kultury z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków „ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”. Ewidencją zostają objęte zespoły o istotnych, lokalnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych. Obowiązek prowadzenia Gminnej Ewidencji Zabytków nieruchomości spoczywa na burmistrze miasta i gminy (art. 22 pkt. 4 ustawy z 23.7.2003).

Gmina Gorzów Śląski posiada Ewidencję, która zgodnie z wymogami jest zbiorem kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy, objętych równocześnie w wojewódzką ewidencją zabytków. Gminna Ewidencja nie jest dokumentem zamkniętym, winna być uzupełniana i weryfikowana. Jej zmiany nie powodują nieważności ustaleń studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz gminnego programu opieki nad zabytkami.

Na terenie gminy Gorzów Śląski Ewidencją objęto 96 obiektów:

ZABYTKI WSI BUDZÓW

1. Dwór, ob. dom mieszkalny, nr 15
2. Park w zespole dworskim, koło nr 15
3. Willa, nr 1
4. Stodoły folwarczne, nr 15 A
5. Cmentarz ewangelicko-augsburski

ZABYTKI WSI GOŁA

6. Kościół filialny rzymsko-katolicki p.w. św. Mikołaja
7. Cmentarz parafialny rzymsko-katolicki
8. Cmentarz ewangelicko-augsburski

ZABYTKI WSI JAMY

9. Kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. św. Małgorzaty
10. Pałac w zespole parkowym
11. Park krajobrazowy
12. Spichlerz
13. Dom nr 38 A
14. Cmentarz rzymsko-katolicki

ZABYTKI WSI JASTRZYGOWICE

15. Dwór, ob. dom mieszkalny, nr 81
16. Karczma, ob. sklep nr 17
17. Kuźnia, koło nr 11
18. Dom, nr 7
19. Młyn wodny, nr 48
20. Młyn wodny, nr 49

ZABYTKI WSI KOZŁOWICE

21. Kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. św. Jana Chrzciciela
22. Pałac, ob. dom mieszkalny
23. Dwór, ob. przedszkole
24. Cmentarz rzymsko-katolicki
25. Dwór, ob. dom mieszkalny, osiedle Dęby

ZABYTKI WSI KRZYŻANOWICE

26. Dwór, ob. dom mieszkalny
27. Park w zespole dworskim
28. Kuźnia dworska, koło nr 19
29. Kapliczka, koło nr 24
30. Dzwonnica, koło nr 45
31. Dom, koło nr 18
32. Dom, nr 45
33. Cmentarz ewangelicko-augsburski

ZABYTKI WSI NOWA WIEŚ

34. Szkoła, nr 8
35. Dawny zespół folwarczny, Przytoczna

ZABYTKI WSI PAKOSZÓW

36. Dwór, ob. dom mieszkalny, Lipowa nr 18

ZABYTKI WSI PAWŁOWICE

37. Pałac, ob. restauracja i hotel
38. Dawny zespół folwarczny
39. Kapliczka, koło nr 38

ZABYTKI WSI SKROŃSKO

40. Dwór, ob. dom mieszkalny
41. Kapliczka, koło nr 31
42. Dom w zespole folwarcznym, nr 37
43. Dom w zespole folwarcznym, nr 38
44. Szkoła, ob. przedszkole
45. Cmentarz rzymsko-katolicki

ZABYTKI WSI USZYCE

46. Kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. Wniebowzięcia NMP
47. Pałac, ob. Ośrodek Szkolno -Wychowawczy
48. Oficyna dworska
49. Park krajobrazowy
50. Szkoła
51. Dwór

52. Dom Rządcy
53. Dawny zespół folwarczny
54. Domy-dwojaki w zespole folwarcznym
55. Domy-czworaki w zespole folwarcznym
56. Cmentarz rzymsko-katolicki
57. Młyn wodny, nr 170

ZABYTKI WSI ZDZIECHOWICE

58. Kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa
59. Pałac, ob. ośrodek zdrowia
60. Dwór, ob. przedszkole
61. Gorzelnia, nr 93
62. Domy robotników folwarcznych
63. Dom robotników rolnych
64. Gorzelnia, ob. spichlerz, nr 16 A
65. Stodoła, ob. dom mieszkalno-gospodarczy
66. Cmentarz rzymsko-katolicki
67. Stary cmentarz rzymsko-katolicki, za plebanią

ZABYTKI MIASTA GORZÓW ŚLĄSKI

68. Kościół parafialny rzymsko-katolicki p.w. Trójcy Świętej
69. Kościół ewangelicko-augsburski
70. Plebania kościoła rzymsko-katolickiego
71. Dwór, ul. Złota 1
72. Park dworski
73. Zajazd, ob. dom mieszkalny, Byczyńska 12
74. Nadleśnictwo, ob. dom mieszkalny, ul. Byczyńska 9
75. Sąd i więzienie, ob. ul. Kluczborska 20
76. Stodoła, ul. Kluczborska 17
77. Dom, ul. Kluczborska 26
78. Dom, ul. Moniuszki 2
79. Dom, ul. Rynek 1
80. Dom, ul. Rynek 2
81. Dom, ul. Rynek 3
82. Dom, ul. Rynek 4
83. Dom, ul. Rynek 5
84. Dom, ul. Rynek 6
85. Dom, ul. Rynek 7
86. Dom, ul. Rynek 15
87. Dom, ul. Rynek 17
88. Dom, ul. Wojska Polskiego 1
89. Dom, ul. Wojska Polskiego 4
90. Dom, ul. Wojska Polskiego 10
91. Dom, ul. Wojska Polskiego 12 i 14
92. Dom, ul. Wojska Polskiego 16
93. Dom, ul. Wojska Polskiego 19
94. Dom, ul. Wojska Polskiego 23

95. Dom, ul. Wojska Polskiego 33
96. Cmentarz rzymsko-katolicki.

5.4.1. Obiekty do wykreślenia z Ewidencji i Rejestru Zabytków

W obrębie Gminy Gorzów Śląski stwierdzono, iż 3 zabytki architektury i budownictwa, ujęte w dawniejszym wykazie obiektów zabytkowych, obecnie są w stanie zupełnej ruiny. Dla tych obiektów wystąpiono z wnioskami o ich wykreślenie z Ewidencji:

- JASTRZYGOWICE – nr 80 – stajnia w zespole folwarcznym
- JASTRZYGOWICE – nr 2 - dom
- KOZŁOWICE – gorzelnia w zespole folwarcznym.

Ponadto stwierdzono, iż 7 obiektów, wpisanych do Rejestru Zabytków woj. opolskiego w latach 60-tych XX w., nie istnieje już od lat 80-tych XIX w. Dla tych obiektów przygotowano wnioski o ich wykreślenie z Rejestru Zabytków a są to obiekty:

1. GORZÓW ŚLĄSKI – dom, ul. Rynek 9
2. GORZÓW ŚLĄSKI – dom, ul. Rynek 10
3. GORZÓW ŚLĄSKI – dom, ul. Rynek 11
4. GORZÓW ŚLĄSKI – dom, ul. Rynek 18
5. GORZÓW ŚLĄSKI – dom, ul. Rynek 19
6. SKROŃSKO - chałupa nr 39
7. USZYCE – Mauzoleum i cmentarz rodowy.

5.4.2. Rozszerzenie spisu adresowego Gminy Gorzów

Spis adresowy został rozszerzony o obiekty pominięte we wcześniejszym wykazie, które powinny znaleźć się w ewidencji w formie kart adresowych, dołączonych do niniejszej Ewidencji. Łącznie do spisu adresowego włączono 21 kart adresowych, są to następujące obiekty:

ZABYTKI WSI JASTRZYGOWICE

1. Dom nr 7
2. Młyn wodny, nr 48
3. Młyn wodny, nr 49

ZABYTKI WSI KRZYŻANOWICE

4. Dzwonnica, koło nr 45
5. Cmentarz ewangelicko-augsburski

ZABYTKI WSI NOWA WIEŚ

6. Dawny zespół folwarczny w Przytocznej

ZABYTKI WSI PAKOSZÓW

7. Dwór, ob. dom mieszkalny w Lipowej

ZABYTKI WSI PAWŁOWICE

8. Kapliczka, koło nr 31
9. Dawny zespół folwarczny

ZABYTKI WSI SKROŃSKO

10. Szkoła, ob. przedszkole

ZABYTKI WSI USZYCE

11. Dawny zespół folwarczny
12. Dwór
13. Domy – w zespole folwarcznym

14. Domy – czworaki w zespole folwarcznym
15. Młyn wodny, nr 170

ZABYTKI MIASTA GORZÓW ŚLĄSKI

16. Plebania parafii rzymsko-katolickiej
17. Sąd i więzienie, ul. Kluczborska 20
18. Stodoła, ul. Kluczborska 17
19. Dom, ul. Kluczborska 26
20. Dom, ul. Moniuszki 2
21. Dom, ul. Wojska Polskiego 33.

5.4.3. Zabytki archeologiczne

Szczegółowe przepisy ochrony zabytków archeologicznych, zawarte zostały w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku (Dz. U. z 2003 r., Nr 152 poz. 1568 z późniejszymi zmianami) i w Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 czerwca 2004 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich i architektonicznych, a także innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych i poszukiwań ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych (Dz. U. Nr 162, poz.1568). Zasady ochrony konserwatorskiej w zakresie archeologii dotyczą przede wszystkim archeologicznych zabytków nieruchomych.

Celem ochrony **stanowiska archeologicznego**, jako zabytku nieruchomego, jest zachowanie relikwów znajdujących się pod warstwą orną. Tak zlokalizowany zabytek archeologiczny narażony jest bowiem na ciągłe niszczenie (np. głęboka orka) lub jednorazowe zniszczenie (np. inwestycja ziemna). Dlatego przepisy w/w ustawy i w/w rozporządzenia określają zasady prowadzenia działań ziemnych (inwestycyjnych) w obszarze stanowisk archeologicznych oraz w ich bezpośrednim otoczeniu. Przede wszystkim zasady te muszą być uwzględnione w mpzp czyli w dokumentach prawa miejscowego.

Projekty inwestycji winny być opiniowane lub uzgadniane z Opolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Jeżeli tego wymagają przepisy musi być wydane inwestorowi pozwolenie konserwatorskie na prace ziemne, a archeologowi prowadzącemu nadzór pozwolenie na badania archeologiczne.

W obszarach stanowisk archeologicznych i w ich bezpośrednim otoczeniu można wykonywać wszystkie prace ziemne pod warunkiem prowadzenia nadzoru archeologicznego i ratowniczych badań wykopaliskowych.

W myśl przepisów w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochroną konserwatorską objęte są wszystkie stanowiska archeologiczne zlokalizowane na obszarze gminy Gorzów Śląski.

Stanowiska archeologiczne w Rejestrze Zabytków.

W obrębie Gminy Gorzów Śląski znajduje się 1 stanowisko wpisane do Rejestru Zabytków:

- PAWŁOWICE – stanowisko archeologiczne nr **20** wpisane do Rejestru Zabytków pod nr A-330/72.

Stanowiska archeologiczne objęte Ewidencją.

L.p.	Miejscowość	Nr st. W m-c	Typ stanowiska - funkcja	Chronologia – kultura	Nr działki
1.	Gorzów Śląski	1	punkt osadniczy	?	266, 267
2.	Gorzów Śląski	2	Skarb Skarby	1342 – 1382 1349 – 1354	837/149, 838/ 149, 840/149
3.	Gorzów Śląski	3	Grodzisko	średniowiecze?	897/246
4.	Gorzów Śląski	4	punkt osadniczy	średniowiecze	
5.	Gorzów Śląski	5	śląd osadniczy	średniowiecze	
6.	Gorzów Śląski	6	śląd osadniczy	XIV – XV w.	
7.	Gorzów Śląski	7	śląd osadniczy	?	
8.	Gorzów Śląski	8	punkt osadniczy	średniowiecze	125/60,126/63, 127/60,128/63
9.	Gorzów Śląski	9	punkt osadniczy	średniowiecze + nowożytn.	121/61
10.	Gorzów Śląski	10	punkt osadniczy	średniowiecze + nowożytn.	30,31,32,33
11.	Gorzów Śląski	11	punkt osadniczy	średniowiecze	52, 53
12.	Gorzów Śląski	12	punkt osadniczy	średniowiecze + nowożytn.	193, 263
13.	Gorzów Śląski	13	gródek stożkowat	?	196
14.	Gorzów Śląski	14	punkt osadniczy	średniowiecze	790/53
15.	Gorzów Śląski	15	punkt osadniczy	średniowiecze	764/48
16.	Gorzów Śląski	16	punkt osadniczy	średniowiecze	16, 18
17.	Gorzów Śląski	17	śląd osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy	KPL?, neolit kultura łużycka pradzieje	223
18.	Gorzów Śląski	18	śląd osadniczy	okres nowożytny	610/65,611/65, 797/60
19.	Gorzów Śląski	19	śląd osadniczy	okres nowożytny	721/23,722/23
20.	Gorzów Śląski	20	śląd osadniczy	późne średniowiecze	114,1190/116, 1191/116
21.	Gorzów Śląski	21	śląd osadniczy śląd osadniczy	późne średniowiecze okres nowożytny	176,153,289/1 68,155,1210/1 65,167,1331/1
22.	Gorzów Śląski	22	śląd osadniczy	póź.średniow., okr. nowożyt.	55
23.	Gorzów Śląski	14	śląd osadniczy	okres nowożytny	459/38,426/37
24.	Gorzów Śląski	14	śląd osadniczy	póź.średniow.,okr. nowożyt	4
25.	Budzów	2	punkt osadniczy	Średniowiecze	11
26.	Budzów	3	punkt osadniczy	Średniowiecze	50, 52, 57/6, 157/56
27.	Budzów	4	śląd osadniczy punkt osadniczy	wczesne średniowiecze średniowiecze + nowożytn.	100, 102

28.	Budzów	5	śląd osadniczy punkt osadniczy	neolit? Średniowiecze	112, 113
29.	Budzów	1	gródek stożkowat	Średniowiecze	?
30.	Dębina	1	śląd osadniczy	epoka kamienia	54
31.	Dębina	2	śląd osadniczy	epoka kamienia	241
32.	Dębina	3	śląd osadniczy	Paleolit	236
33.	Goła	1	osada	XIV – XV w.	123
34.	Goła	2	śląd osadniczy śląd osadniczy	kult .przewor, okr. Rzymski XIV – XV w.	127, 128
35.	Goła	3	śląd osadniczy osada	Pradzieje XIV – XV w.	144, 145
36.	Goła	4	osada	XIV – XV w.	142
37.	Goła	5	osada	XIV – XV w.	142
38.	Goła	6	śląd osadniczy	XIV – XV w.	92
39.	Jamy	1	śląd osadniczy osada punkt osadniczy	mezolit kult. przew., póź. okr. śred. XIV – XV w.	161/57, 167/57
40.	Jamy	2	punkt osadniczy osada	epoka kamienia okres rzymski	między lasem a pkt.214,5
41.	Jamy	3	śląd osadniczy	epoka kamienia	215
42.	Jamy	4	punkt osadniczy śląd osadniczy	kult. przew., okr. wpł. śred. Pradzieje	215
43.	Jamy	5	śląd osadniczy	Neolit	na terenie wsi
44.	Jamy	6	punkt osadniczy	XIV – XV w.	103/4, 104/4
45.	Jamy	7	osada	XIV – XV w.	722/36
46.	Jastrzygowice	1	punkt osadniczy punkt osadniczy	mezolit neolit	
47.	Jastrzygowice	2	śląd osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy	pradzieje kultura łużycka średniowiecze	254, 257, 258, 259
48.	Jastrzygowice	3	śląd osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy	pradzieje kultura łużycka wczesne średniowiecze średniowiecze	249
49.	Jastrzygowice	4	punkt osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy	kultura łużycka wczes. średniow. X–XIII w. średniowiecze	251, 254
50.	Jastrzygowice	5	śląd osadniczy	epoka kamienia	161/6
51.	Jastrzygowice	6	punkt osadniczy śląd osadniczy	kultura łużycka pradzieje	43, 44 49,51,52,53,54
52.	Jastrzygowice	7	punkt osadniczy	Średniowiecze	205
53.	Jastrzygowice	8	śląd osadniczy śląd osadniczy	kultura łużycka średniowiecze	74, 205/64
54.	Jastrzygowice	9	punkt osadniczy	Średniowiecze	70, 186/67

55.	Jastrzygowice	10	śląd osadniczy	epoka kamienia	221/56
56.	Jastrzygowice	11	śląd osadniczy	epoka kamienia	10. 17
57.	Jastrzygowice	12	punkt osadniczy	Średniowiecze	62, 73
58.	Jastrzygowice	13	śląd osadniczy	Mezolit	68, 155/63
59.	Jastrzygowice	14	śląd osadniczy	Średniowiecze	276/170, 288/ 170,280/180
60.	Jastrzygowice	15	śląd osadniczy punkt osadniczy	wczesne średniowiecze średniowiecze	229,317/22,1, 232,320/224
61.	Jastrzygowice	16	punkt osadniczy	kultura łużycka	111/21
62.	Jastrzygowice	17	punkt osadniczy	kult. przew., okr. wpł. rzym.	126, 260
63.	Jastrzygowice	18	punkt osadniczy	kultura łużycka	
64.	Kobyła Góra	1	śląd osadniczy	epoka kamienia + pradzieje	40
65.	Kozłowice	1	śląd osadniczy punkt osadniczy	kultura przeworska + średniowiecze kultura przeworska	253/10, 267/10
66.	Kozłowice	2	śląd osadniczy	Neolit	
67.	Kozłowice	3	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy punkt osadniczy	neolit epoka kamienia pradzieje wczesne średniowiecze średniowiecze	136, 416/126, 418/129, 420/133
68.	Kozłowice	4	śląd osadniczy śląd osadniczy	epoka kamienia pradzieje	
69.	Kozłowice	5	śląd osadniczy śląd osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy	epoka kamienia kult. przew., okr. wpł. rzym. pradzieje wczes. średniow. VIII-X w.	227/17,229/16 436/158, 434/155 438/161
70.	Kozłowice	6	śląd osadniczy	epoka kamienia	289/20
71.	Kozłowice	7	punkt osadniczy	Średniowiecze	126/18
72.	Kozłowice	8	śląd osadniczy	epoka kamienia	314/30
73.	Kozłowice	9	śląd osadniczy punkt osadniczy	wczesne średniowiecze średniowiecze	182/31
74.	Kozłowice	10	śląd osadniczy	Średniowiecze	201/30
75.	Kozłowice	11	punkt osadniczy	Średniowiecze	158/35,159/34
76.	Kozłowice	12	punkt osadniczy	Średniowiecze	408/101
77.	Kozłowice	13	punkt osadniczy śląd osadniczy punkt osadniczy	kult. przew., okr. wpł. rzym. pradzieje średniowiecze	424,26/140,44, 420,22/133,37 416,18/126,29
78.	Kozłowice	14	śląd osadniczy	Pradzieje	153/18
79.	Kozłowice	15	śląd osadniczy śląd osadniczy śląd osadniczy	pradzieje wczes. średniow X–XIII w. średniowiecze	27, 28, 33, 150/34, 149/35
80.	Kozłowice	16	śląd osadniczy	kultura łużycka	133/62

81.	Krzyżanowice	1	śląd osadniczy	pradzieje, wczesne średniowiecze, okres nowożytny	213, 214, 215, 220
82.	Krzyżanowice	2	osada? śląd osadniczy	kultura łużycka późne średniowiecze	144, 145
83.	Krzyżanowice	3	śląd osadniczy	kultura łużycka	396
84.	Krzyżanowice	4	osada?		402
85.	Krzyżanowice	5	śląd osadniczy	epoka kamienia	297, 298
86.	Krzyżanowice	6	osada	pradzieje, okres wpl. rzyms. wczesne i późne średniow.	135
87.	Krzyżanowice	7	huta szkła	okres nowożyt. XVIII-XIX	151, 154
88.	Krzyżanowice	8	śląd osadniczy	pradzieje, póź. śred., nowożyt.	160/3, 163
89.	Krzyżanowice	9	osada	okres nowożytny	182
90.	Krzyżanowice	10	śląd osadniczy	późne średniowiecze	360, 361
91.	Krzyżanowice	11	śląd osadniczy	późne średniowiecze	292
92.	Krzyżanowice	12	osada	późne średniowiecze	225
93.	Krzyżanowice	13	śląd osadniczy	późne średniowiecze	237
94.	Krzyżanowice	14	śląd osadniczy	okres nowożytny	290, 291
95.	Krzyżanowice	15	osada osada śląd osadniczy	kult. przew., okr. wpl. rzym XII – 1 połowa XIII w. XIV – XV w.	129
96.	Krzyżanowice	16	osada	XIV – XV w.	259
97.	Krzyżanowice	17	śląd osadniczy	XIV – XV w.	125
98.	Krzyżanowice	18	osada śląd osadniczy	kultura łużycka XIV – XV w.	127
99.	Krzyżanowice	19	osada	kultura łużycka	125
100.	Nowa Wieś	1	śląd osadniczy	okres nowożytny	138
101.	Nowa Wieś	2	osada? śląd osadniczy	późne średniowiecze okres nowożytny	316, 318
102.	Nowa Wieś	3	śląd osadniczy osada	wczesne średniowiecze późne średniowiecze	296
103.	Nowa Wieś	4	śląd osadniczy	póź. średniow. okr. nowożyt.	281
104.	Nowa Wieś	5	śląd osadniczy	wczes. średniow. okr. nowoż.	281, 283
105.	Nowa Wieś	6	śląd osadniczy		281
106.	Nowa Wieś	7	pole szybowe	okres nowożytny	191, 192, 193
107.	Nowa Wieś	8	prażalnia rudy + śląd osadniczy	okres nowożytny	194, 195
108.	Nowa Wieś	9	huta szkła?	okres nowożytny	247, 248
109.	Pakoszów	1	śląd osadniczy	epoka kamienia	
110.	Pawłowice	2	śląd osadniczy	Mezolit	
111.	Pawłowice	3	śląd osadniczy	epoka kamienia	
112.	Pawłowice	4	śląd osadniczy?		
113.	Pawłowice	5	punkt osadniczy	wczes. średniow. X-XIII w.	

114.	Pawłowice	6	śląd osadniczy	Pradzieje	
115.	Pawłowice	7	śląd osadniczy	epoka kamienia	
116.	Pawłowice	8	śląd osadniczy	epoka kamienia	
117.	Pawłowice	9	gródek stożkow.	XIV-XV w.	
118.	Pawłowice	10	punkt osadniczy śląd osadniczy punkt osadniczy	pradzieje epoka kamienia średniowiecze	318/5, 321
119.	Pawłowice	11	punkt osadniczy śląd osadniczy punkt osadniczy	epoka kamienia epoka kamienia średniow. + okres nowożyt.	282, 284, 285 288
120.	Pawłowice	12	śląd osadniczy punkt osadniczy	wczesne średniowiecze średniowiecze	269
121.	Pawłowice	13	śląd osadniczy	epoka kamienia	292, 294
122.	Pawłowice	14	śląd osadniczy śląd osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy	epoka kamienia pradzieje średniowiecze średniow. + okres nowożyt.	450/1, 450/4
123.	Pawłowice	15	punkt osadniczy	średniow. + okres nowożyt.	264,258,266-8
124.	Pawłowice	16	śląd osadniczy	epoka kamienia	581
125.	Pawłowice	17	śląd osadniczy punkt osadniczy	kultura łużycka średniowiecze	609 – 611 612 – 614
126.	Skrońsko	1	śląd osadniczy osada cment.ciałopalne osada punkt osadniczy	? kult. łużycka, epoka brązu kult. łużycka, epoka brązu wczesne średniowiecze średniowiecze	67 – 69, 98 324/99
127.	Skrońsko	2	śląd osadniczy śląd osadniczy punkt osadniczy	wczesne średniowiecze pradzieje średniowiecze	104,324/99 325/99,330/ 106
128.	Skrońsko	3	śląd osadniczy punkt osadniczy	wczesne średniowiecze średniowiecze	72, 79, 83, 84
129.	Skrońsko	4	śląd osadniczy śląd osadniczy punkt osadniczy	wczesne średniowiecze wczesne średniowiecze średniowiecze	1, 2, 4, 5, 8, 9, 10, 11, 138/6
130.	Skrońsko	5	śląd osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy	epoka kamienia pradzieje średniowiecze	10, 11
131.	Skrońsko	6	punkt osadniczy punkt osadniczy śląd osadniczy punkt osadniczy	kultura łużycka pradzieje wczes. średniow. VII-X w. średniowiecze	19, 22, 23, 26, 27, 30
132.	Skrońsko	7	punkt osadniczy	średniowiecze	79, 80, 126 - 129, 150
133.	Skrońsko	8	punkt osadniczy	średniowiecze	84

134.	Skrońsko	9	śląd osadniczy	kultura łużycka	20
135.	Skrońsko	10	punkt osadniczy	średniowiecze	101/8, 102/8
136.	Skrońsko	11	śląd osadniczy punkt osadniczy	pradzieje średniowiecze	136, 142, 143
137.	Skrońsko	12	śląd osadniczy śląd osadniczy	pradzieje średniowiecze	119/108, 134/108
138.	Skrońsko	13	punkt osadniczy	średniowiecze	78/58
139.	Skrońsko	14	kurhany?	?	
140.	Skrońsko	15	śląd osadniczy śląd osadniczy	epoka kamienia epoka kamienia	
141.	Uszyce	1	nieokreślone nieokreślone grób szkieletowy	kult. grzebykowo-dołkowa kultura łużycka okres wpływów rzymskich	51
142.	Uszyce	2	cmentarzysko szkieletowe	średniowiecze	178, 397, 541/2
143.	Uszyce	3	nieokreślone	kultura łużycka	25 ALP
144.	Uszyce	4	cmentarzysko	kultura łużycka	
145.	Uszyce	5	śląd osadniczy śląd osadniczy osada	kultura łużycka kult. przew., okr. wpl. rzym. póz. średniow. XIV-XV w.	675, 676
146.	Uszyce	6	nieokreślone	kultura łużycka	643
147.	Uszyce	7	nieokreślone nieokreślone osada	neolit kultura łużycka? kult. przew, okr. wpl. rzym	635
148.	Uszyce	8	osada	kult. przew, okr. wpl. rzym	635
149.	Uszyce	9	osada osada śląd osadniczy	kult. łużyc, V okr.ep.brązu kult. przew, okr. wpl. rzym póz. średniow.XIV-XV w.	699
150.	Uszyce	10	nieokreślone nieokreślone	mezolit nieokreślone	388
151.	Uszyce	11	nieokreślone	wczesna faza wpl. rzyms.	371
152.	Uszyce	12	nieokreślone osada osada śląd osadniczy	mezolit kult. łużyc, V okr.ep. brązu kult. przew, okr. wpl. rzym póz. średniow.XIV-XV w.	377, 380
153.	Uszyce	13	śląd osadniczy śląd osadniczy	kultura łużycka kult. przew, okr. wpl. rzym	22
154.	Uszyce	14	grodzisko	wczesne średniowiecze	
155.	Uszyce	15	skarb?	kult. przew, okr. wpl. rzym	
156.	Uszyce	16	śląd osadniczy	X w.	
157.	Uszyce	17	śląd osadniczy	epoka kamienia	
158.	Uszyce	18	śląd osadniczy	Pradzieje	
159.	Uszyce	19	śląd osadniczy	Pradzieje	
160.	Uszyce	20	skarb?	średniowiecze	

161.	Uszyce	21	śląd osadniczy	średniowiecze	
162.	Uszyce	22	śląd osadniczy	Pradzieje	
163.	Uszyce	23	śląd osadniczy	XIV – XV w.	1019
164.	Uszyce	24	osada	XIV – XV w.	990
165.	Uszyce	25	śląd osadniczy	XIV – XV w.	1088,1090
166.	Uszyce	26	śląd osadniczy osada	X – XII w. XIV – XV w.	1093, 1094
167.	Uszyce	27	osada	XIV – XV w.	1101
168.	Uszyce	28	osada	XIV – XV w.	1129
169.	Uszyce	29	osada	XIV – XV w.	1107
170.	Uszyce	30	śląd osadniczy osada	pradzieje XIV – XV w.	1104
171.	Uszyce	31	osada	XIV – XV w.	1047
172.	Uszyce	32	osada	XIV – XV w.	1044
173.	Uszyce	33	śląd osadniczy	XIV – XV w.	1026, 1027
174.	Uszyce	34	osada	XIV – XV w.	
175.	Uszyce	35	osada	XIV – XV w.	980
176.	Uszyce	36	osada	XIV – XV w.	968, 965
177.	Uszyce	37	osada	XIV – XV w.	904
178.	Uszyce	38	śląd osadniczy osada	X – XII w. XIV – XV w.	888, 889
179.	Uszyce	39	osada	XIV – XV w.	906
180.	Uszyce	40	osada	XIV – XV w.	909, 911
181.	Uszyce	41	osada	XIV – XV w.	916
182.	Uszyce	42	śląd osadniczy	XIV – XV w.	923
183.	Uszyce	43	osada	XIV – XV w.	925
184.	Uszyce	44	osada	XIV – XV w.	845
185.	Uszyce	45	osada	XIV – XV w.	944
186.	Uszyce	46	osada	XIV – XV w.	941
187.	Uszyce	47	osada	XIV – XV w.	936
188.	Uszyce	48	osada	XIV – XV w.	929, 933
189.	Uszyce	49	osada	XIV – XV w.	1074
190.	Uszyce	50	osada	XIV – XV w.	862
191.	Uszyce	51	osada	XIV – XV w.	857, 858
192.	Uszyce	52	osada	XIV – XV w.	854
193.	Uszyce	53	śląd osadniczy	XIV – XV w.	814
194.	Uszyce	54	śląd osadniczy	XIV – XV w.	788
195.	Uszyce	55	osada	XIV – XV w.	792
196.	Uszyce	56	śląd osadniczy osada	pradzieje XIV – XV w.	778
197.	Uszyce	57	śląd osadniczy śląd osadniczy	pradzieje XIV – XV w.	769/1, 770, 771

198.	Uszyce	58	Osada	XIV – XV w.	773, 774
199.	Uszyce	59	śląd osadniczy śląd osadniczy	Pradzieje XIV – XV w	769/1, 770, 771
200.	Uszyce	60	Osada	XIV – XV w.	457
201.	Uszyce	61	śląd osadniczy	XIV – XV w.	456
202.	Uszyce	62	Osada	XIV – XV w.	457
203.	Uszyce	63	Osada	XIV – XV w.	442
204.	Uszyce	64	Osada	kultura łużycka, V okres epoki brązu – Halsztadt	444
205.	Uszyce	65	osada osada	XIV – XV w. XIV – XV w.	503
206.	Uszyce	66	Osada	XIV – XV w.	491
207.	Uszyce	67	Osada	XIV – XV w.	474
208.	Uszyce	68	Osada	XIV – XV w.	527
209.	Uszyce	69	śląd osadniczy	XIV – XV w.	517
210.	Uszyce	70	Osada	kult. przew., okr. wpl. rzym	531
211.	Uszyce	71	Osada	XIV – XV w.	533, 534
212.	Uszyce	72	Osada	XIV – XV w.	514
213.	Uszyce	73	Osada osada	kultura łużycka, III okres epoki brązu XIV – XV w.	538
214.	Uszyce	74	Osada	kultura łużycka, V okres epoki brązu – Halsztadt	403, 404
215.	Uszyce	75	Osada	X – XI w.	635
216.	Uszyce	76	osada	kultura łużycka	632
217.	Uszyce	77	osada	XIV – XV w.	632
218.	Uszyce	78	osada śląd osadniczy	kultura łużycka, V okres epoki brązu – Halsztadt XIV – XV w.	611
219.	Uszyce	79	osada	XIV – XV w.	587
220.	Uszyce	80	śląd osadniczy osada	X – XII w. XIV – XV w.	588/4
221.	Uszyce	81	osada	XIV – XV w.	611
222.	Uszyce	82	osada śląd osadniczy	kult.przewor., okr.wpl.rzym X – XII w.	611
223.	Uszyce	83	osada	XIV – XV w.	599, 601
224.	Uszyce	84	osada	XIV – XV w.	602, 603
225.	Uszyce	85	osada	XIV – XV w.	
226.	Uszyce	86	osada	XIV – XV w.	625
227.	Uszyce	87	osada	XIV – XV w.	620/10
228.	Uszyce	88	śląd osadniczy	pradzieje	620/10
229.	Uszyce	89	śląd osadniczy	pradzieje	620/10

230.	Uszyce	90	śląd osadniczy osada	pradzieje XIV – XV w.	620/10
231.	Uszyce	91	śląd osadniczy	kultura łużycka	615
232.	Uszyce	92	śląd osadniczy osada	pradzieje XIV – XV w.	620/10
233.	Uszyce	93	śląd osadniczy śląd osadniczy	kultura łużycka XIV – XV w.	620/10
234.	Uszyce	95	osada	kultura łużycka, V okres epoki brązu – Halsztadt	620/10
235.	Uszyce	94	osada	XIV – XV w.	620/10
236.	Uszyce	96	osada osada	kult. łużyc, V okr. ep. brązu kult. przewor., okr. wpł. rzym	39/1
237.	Uszyce	97	osada	póź. średniow. XIV-XV w	51
238.	Uszyce	98	osada	kult. łużyc, V okr. ep. brązu	81
239.	Uszyce	99	osada osada	kult. łużyc, V okr. ep. brązu kult. przewor., okr. wpł. rzym	346
240.	Uszyce	100	osada osada	kult. łużyc, V okr. ep. brązu kult. przewor., okr. wpł. rzym	366, 367
241.	Uszyce	101	osada śląd osadniczy	kult. przewor., okr. wpł. rzym póź. średniow XIV– XV w	386
242.	Uszyce	102	osada osada osada	kult. łużyc, V okr. ep. brązu kult. przewor., okr. wpł. rzym okres wędrówek ludów	686
243.	Uszyce	103	osada osada śląd osadniczy	kult. przewor., okr. wpł. rzym okres wędrówek ludów póź. średniow. XIV-XV w	675, 676
244.	Uszyce	104	śląd osadniczy śląd osadniczy	kult. łużyc, V okr. ep. brązu kult. przewor., okr. wpł. rzym	663
245.	Uszyce	105	osada	póź. średniow. XIV-XV w	404, 405
246.	Więckowice	1	grodzisko? zameczysko?	? ?	322/67, 325/55 326/55
247.	Więckowice	2	punkt osadniczy	kultura łużycka	
248.	Więckowice	4	punkt osadniczy	Średniowiecze	372/44
249.	Więckowice	5	punkt osadniczy śląd osadniczy punkt osadniczy punkt osadniczy	kultura łużycka kultura przeworska pradzieje średniowiecze	330/90, 332/83 334/81, 336/76 338/74

236.	Więckowice	6	punkt osadniczy	średniowiecze+ nowożytn.	226/113
251.	Więckowice	7	śląd osadniczy punkt osadniczy	Pradzieje średniowiecze	263/109, 263/112
252.	Więckowice	8	punkt osadniczy punkt osadniczy	Pradzieje średniowiecze	23
253.	Więckowice	9	śląd osadniczy	paleolit schyłkowy	207/80
254.	Więckowice	10	śląd osadniczy	epoka kamienia	159/107
255.	Zdziechowice	2	śląd osadniczy cment .ciałopalne osada	epoka brązu? kultura łużycka kult.przewor., okr.wpł.rzym	503
256.	Zdziechowice	3	osada osada śląd osadniczy	kult. przewor., II-I w.p.n.e. wczesne średniowiecze XIV – XV w.	508
257.	Zdziechowice	4	śląd osadniczy śląd osadniczy osada śląd osadniczy śląd osadniczy	epoka kamienia? epoka brązu? kult.przewor., okr.wpł.rzym pradzieje XI – XII w.	894
258.	Zdziechowice	5	cmentarzysko	kultura łużycka?	838
259.	Zdziechowice	6	śląd osadniczy śląd osadniczy	epoka kamienia? Neolit	941
260.	Zdziechowice	7	śląd osadniczy śląd osadniczy	kult.przewor., okr.wpł.rzym pradzieje	892
261.	Zdziechowice	8	śląd osadniczy osada	wczesna epoka brązu kult.przewor., okr.wpł.rzym	854
262.	Zdziechowice	9	osada śląd osadniczy osada	kult. łużycka, epoka brązu kult.przewor., okr.wpł.rzym pradzieje	845, 846
263.	Zdziechowice	10	osada	kult.przewor., okr.wpł.rzym	404
264.	Zdziechowice	11	osada	kult.przewor., okr.wpł.rzym	399, 400
265.	Zdziechowice	12	osada osada osada	kult.przewor., okr.wpł.rzym pradzieje wczesne średniowiecze	283, 284
266.	Zdziechowice	13	śląd osadniczy osada	epoka kamienia? Kultura łużycka, V okres epoki brązu – Halsztadt	3632

			osada osada	kult.przewor., okr.wpł.rzym wczesne średniowiecze	
267.	Zdziechowice	14	śląd osadniczy osada	epoka kamienia kult.przeworska, faza B2/C1	305
268.	Zdziechowice	15	osada śląd osadniczy śląd osadniczy	wczesne średniowiecze neolit? pradzieje?	33 L/2 ALP
269.	Zdziechowice	16	osada osada	kult.przewor., okr.wpł.rzym. wczesne średniowiecze	811
270.	Zdziechowice	17	osada	kultura przeworska	803
271.	Zdziechowice	18	śląd osadniczy	kultura przeworska	792, 793
272.	Zdziechowice	19	osada	XIV – XV w.	791, 792, 763
273.	Zdziechowice	20	osada	XIV w.	779,780
274.	Zdziechowice	21	osada	XIV – XV w.	752
275.	Zdziechowice	22	osada	XIV – XV w.	745
276.	Zdziechowice	23	śląd osadniczy	XIV – XV w.	847, 848
277.	Zdziechowice	24	śląd osadniczy osada śląd osadniczy śląd osadniczy	kultura łużycka pradzieje IX – X w. XIV – XV w.	852
278.	Zdziechowice	25	śląd osadniczy śląd osadniczy	pradzieje XIV – XV w.	850
279.	Zdziechowice	26	śląd osadniczy	renesans	866, 868
280.	Zdziechowice	27	śląd osadniczy	kultura przeworska?	515
281.	Zdziechowice	28	śląd osadniczy osada śląd osadniczy osada	kultura łużycka? kult.przewor., okr.wpł.rzym XI – XII w. XIV – XV w.	861
282.	Zdziechowice	29	osada śląd osadniczy	kultura przeworska XIV – XV w.	500
283.	Zdziechowice	30	osada	XIV – XV w.	398
284.	Zdziechowice	31	osada	pradzieje–kultura łużycka?	387, 388
285.	Zdziechowice	32	śląd osadniczy osada śląd osadniczy osada	neolit kultura łużycka, pradzieje XIV w. ?	381
286.	Zdziechowice	33	osada śląd osadniczy	kultura łużycka, V okres epoki brązu – Halsztadt X – XI w.	290, 291

287.	Zdziechowice	34	śląd osadniczy osada osada śląd osadniczy	kult. przewor. II-I w.p.n.e. kult.przewor., okr.wpł.rzym pradzieje XIV – XV w.	277
288.	Zdziechowice	35	śląd osadniczy	kultura łużycka, V okres epoki brązu – Halsztadt	295
289.	Zdziechowice	36	osada śląd osadniczy śląd osadniczy	kult.przewor., okr.wpł.rzym pradzieje VIII – IX w.	305
290.	Zdziechowice	37	śląd osadniczy	pradzieje	302
291.	Zdziechowice	38	śląd osadniczy	pradzieje	302
292.	Zdziechowice	39	osada osada	kult.przewor., okr.wpł.rzym XIV – XV w.	345
293.	Zdziechowice	40	cmentarzysko	kultura łużycka	33 L/2 ALP
294.	Zdziechowice	41	śląd osadniczy	kultura łużycka	
295.	Zdziechowice	42	śląd osadniczy osada	pradzieje XIV – XV w.	245
296.	Zdziechowice	43	śląd osadniczy śląd osadniczy	X – XII w. XIV – XV w.	256
297.	Zdziechowice	44	osada śląd osadniczy	kultura łużycka, V okres epoki brązu – Halsztadt kult.przewor., okr.wpł.rzym	16
298.	Zdziechowice	45	osada	kultura łużycka, V okres epoki brązu – Halsztadt	258
299.	Zdziechowice	46	śląd osadniczy	XIV – XV w.	18
300.	Zdziechowice	47	śląd osadniczy śląd osadniczy	pradzieje XIV – XV w.	20
301.	Zdziechowice	48	osada	kultura łużycka	258
302.	Zdziechowice	49	śląd osadniczy śląd osadniczy	pradzieje XIV – XV w.	82/3, 82/4
303.	Zdziechowice	50	osada	kult.przewor., okr.wpł.rzym	258
304.	Zdziechowice	51	śląd osadniczy śląd osadniczy	pradzieje XIV – XV w.	276
305.	Zdziechowice	52	osada	kultura łużycka, V okres epoki brązu – Halsztadt	276
306.	Zdziechowice	53	osada	kultura łużycka, V okres epoki brązu – Halsztadt	269

307.	Zdziechowice	54	osada	kultura łużycka, V okres epoki brązu – Halsztadt	263
308.	Zdziechowice	55	śląd osadniczy	XIV – XV w.	34
309.	Zdziechowice	56	śląd osadniczy śląd osadniczy	pradzieje XIV – XV w.	88
310.	Zdziechowice	57	osada śląd osadniczy	kult.przewor., okr.wpł.rzym XIV – XV w.	414
311.	Zdziechowice	58	śląd osadniczy śląd osadniczy	X – XII w. XIV – XV w.	423, 424
312.	Zdziechowice	59	śląd osadniczy śląd osadniczy	pradzieje XIV – XV w.	433
313.	Zdziechowice	60	osada	kultura łużycka, V okres epoki brązu – Halsztadt	450
314.	Zdziechowice	61	śląd osadniczy śląd osadniczy	pradzieje XIV – XV w.	436
315.	Zdziechowice	62	osada	XIV – XV w.	439
316.	Zdziechowice	63	osada	XIV – XV w.	449, 451
317.	Zdziechowice	64	osada	XIV – XV w.	102
318.	Zdziechowice	65	osada	XIV – XV w.	99
319.	Zdziechowice	66	osada	XIV – XV w.	78
320.	Zdziechowice	67	osada	XIV – XV w.	71, 72
321.	Zdziechowice	68	śląd osadniczy	XIV – XV w.	221
322.	Zdziechowice	69	osada	XIV – XV w.	222, 223
323.	Zdziechowice	70	śląd osadniczy śląd osadniczy	kultura łużycka XIV – XV w.	113
324.	Zdziechowice	71	śląd osadniczy śląd osadniczy	kultura łużycka XIV – XV w.	203/6
325.	Zdziechowice	72	osada	XIV – XV w.	197, 202/1
326.	Zdziechowice	73	osada	XIV – XV w.	187
327.	Zdziechowice	74	osada	XIV – XV w.	221
328.	Zdziechowice	75	osada	XIV – XV w.	222, 223
329.	Zdziechowice	76	śląd osadniczy osada	pradzieje XIV – XV w.	228
330.	Zdziechowice	77	osada	XIV – XV w.	237
331.	Zdziechowice	78	osada	XIV – XV w.	237
332.	Zdziechowice	79	osada	XIV – XV w.	228
333.	Zdziechowice	80	śląd osadniczy	XIV – XV w.	682
334.	Zdziechowice	81	osada	XIV – XV w.	581, 582
335.	Zdziechowice	82	osada	XIV – XV w.	593, 594
336.	Zdziechowice	83	osada	XIV – XV w.	598, 600
337.	Zdziechowice	75	osada	XIV – XV w.	604

5.4.4. Zabytki ruchome

Aktualnie obowiązujące przepisy nie zezwalają na działania w zakresie konserwacji i renowacji zabytków sztuki i rzemiosła artystycznego, instrumentów muzycznych oraz drobnych zabytków techniki, łącznie zwanymi zabytkami ruchomymi bez wiedzy i zgody właściwego terytorialnie Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków. W odniesieniu do Gminy Radłów właściwymi są: Wojewódzki Konserwator Zabytków w Opolu.

Samorządy terytorialne, zgodnie z przepisami mają więc jedynie obowiązek prowadzenia działań zabezpieczających zabytki ruchome przed zniszczeniem lub dewastacją, wobec tych obiektów, które stanowią ich własność bądź znajdują się w ich użytkowaniu. Dodatkowo, gminne „Plany ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego lub innych zagrożeń” powinny obejmować wszystkie zabytki ruchome wpisane do Rejestru Zabytków, także te, które nie stanowią własności lub nie są w użytkowaniu Gminy.

Gminny Plan Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych został dla Gminy Gorzów Śląski, opracowany w 2005 roku i zatwierdzony przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Opolu oraz Szefa Obrony Cywilnej Powiatu Oleskiego w Opolu, mający od tego czasu moc obowiązującą.

A. Zabytki ruchome stanowiące własność lub użytkowane przez Gminę

Pod opieką samorządu gminnego nie znajdują się żadne zabytki ruchome.

B. Zabytki ruchome nie stanowiące własności Gminy

W obrębie Gminy Gorzów znajdują się zabytki ruchome stanowiące wyposażenie czterech kościołów, z których trzy są wpisane do Rejestru Zabytków Ruchomych Województwa Opolskiego:

1. JAMY – wyposażenie kościoła parafialnego rzymsko-katolickiego p.w. św. Małgorzaty, wpisane do Rejestru Zabytków Ruchomych pod poz. Ks. B. t.II-155/1-15/09.
2. KOZŁOWICE - wyposażenie kościoła parafialnego rzymsko-katolickiego p.w. Jana Chrzciciela, wpisane do Rejestru Zabytków Ruchomych pod poz. Ks. B. t.II-528/1-21/71, t.II-148/08.
3. USZYCE – wyposażenie kościoła parafialnego rzymsko-katolickiego p.w. Wniebowzięcia NMP wpisane do Rejestru Zabytków Ruchomych pod poz. Ks. B-81/1-17/95, B-t.II-83/1-17/06.
4. GOŁA – wyposażenie kościoła filialnego rzymsko-katolickiego p.w. Mikołaja wpisane do ewidencji zabytków ruchomych.

Wszystkie wymienione powyżej zabytki ruchome, stanowią własność kościelną i pozostają w użytkowaniu parafii Kozłowice, Uszyce i Zdziechowice.

5.4.5. Zabytki techniki

Zgodnie z zaleceniami Rozporządzenia Ministra Kultury i Sztuki z dnia 26.05.2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (Dz. U. 2011 nr 113, poz. 661) dla zabytków techniki wykonano karty adresowe i włączono je do Gminnej Ewidencji Zabytków.

W obrębie Gminy Gorzów znajduje się obecnie 5 obiektów, stanowiących nieruchome zabytki techniki. Są to:

1. JASTRZYGOWICE – młyn wodny, nr 48
2. JASTRZYGOWICE – młyn wodny, nr 49
3. KRZYŻANOWICE – kuźnia, nr 19
4. USZYCE – młyn wodny nr 170
5. ZDZIECHOWICE – gorzelnia, nr 93

Z 5 obiektów techniki 3 stanowią młyny wodne znajdujące się nad Prosną, we wsiach Jastrzygowice i Uszyce, obecnie są nieczynne i znajdujące się w rękach prywatnych. Nieczynna jest również gorzelnia w Zdziechowicach i kuźnia w Krzyżanowicach będące również własnością prywatną.

5.4.6. Zabytkowe układy zieleni kształtowanej

Tereny te najczęściej stanowią integralną część jednego z obszarów chronionych strefą „A”, „B” lub „K” choć niekiedy występują samotnie.

Teren zabytkowych założeń zieleni należy zachować w granicach historycznych. Nie należy dzielić tych terenów na działki użytkowe, a w miarę możliwości zachować własność całości lub dążyć do scalania gruntów przez jednego właściciela.

Na obszarach chronionych założeń zieleni wprowadza się zakaz prowadzenia jakichkolwiek inwestycji bez uzgodnienia z Opolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków i Wojewódzkim Konserwatorem Przyrody.

Wszelkie prace porządkowe i renowacyjne należy prowadzić w uzgodnieniu z Opolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Gdy nie przewiduje się prac renowacyjnych należy pozostawić zbiorowisko naturalnej sukcesji przyrodniczej. W miarę możliwości należy zachować dawne funkcje poszczególnych części zespołów pałacowych, folwarki jako tereny gospodarcze, polany parkowe jako łąki krajobrazowe (bez wprowadzania nasadzeń), tereny zadrzewione jako naturalne masywy zieleni. Prace melioracyjne powinny być projektowane i prowadzone w ten sposób, aby nie niszczyć naturalnych zadrzewień, zwłaszcza tych rosnących nad brzegami cieków wodnych. Prace melioracyjne winny dążyć do odtworzenia dawnego systemu wodnego. Aleje i szpalery należy konserwować odtwarzając i uzupełniając ubytki tymi samymi gatunkami drzew. Są to bowiem naturalne pasy ochronne, których kontynuację powinno się przewidzieć w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i planach zadrzewień. Zalecane jest stosowanie do obsadzeń gatunków drzew trwałych i długowiecznych. Postuluje się połączenie poszczególnych założeń zielonymi pasami zadrzewień zlokalizowanymi wzdłuż cieków wodnych, alej, grup zadrzewień śródpolnych tworząc ciągi ekologiczne.

Na terenie Gminy Gorzów znajduje się 15 następujących, zabytkowych układów zieleni kształtowanej, ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków, z których 2 są wpisane do Rejestru Zabytków:

1. BUDZÓW - cmentarz ewangelicko-augsburski
2. BUDZÓW - park w zespole dworskim
2. GOŁA - cmentarz rzymsko-katolicki
3. GOŁA - cmentarz ewangelicko-augsburski
4. JAMY - park krajobrazowy (wpisany do Rejestru Zabytków)
5. JAMY - cmentarz rzymsko-katolicki
6. KOZŁOWICE - cmentarz rzymsko-katolicki
7. KRZYŻANOWICE - park w zespole dworskim
8. KRZYŻANOWICE - cmentarz ewangelicko-augsburski
9. SKROŃSKO - cmentarz rzymsko-katolicki
10. USZYCE - park krajobrazowy (wpisany do Rejestru Zabytków)
11. USZYCE - cmentarz rzymsko-katolicki

12. ZDZIECHOWICE - cmentarz rzymsko-katolicki
13. ZDZIECHOWICE – stary cmentarz rzymsko-katolicki
14. GORZÓW ŚLĄSKI - park dworski
15. GORZÓW ŚLĄSKI - cmentarz komunalny.

Wszystkie 10 cmentarzy stanowi własność kościelną i pozostaje w użytkowaniu parafii Kozłowice, Kościeliska (Skrońsko), Uszyce i Zdziechowice. Cmentarz w Gorzowie Śląskim stanowi własność gminy.

Natomiast z 5 parków w zespołach dworskich i pałacowych w Budzowie, Jamach, Krzyżanowicach, Uszycach i Gorzowie Śląskim - 3 wraz z dawnymi dworami, aktualnie znajdują się w rękach prywatnych, 1 - w rękach kościelnych (Uszyce) i 1 jest własnością gminy – Gorzów Śląski.

5.4.7. Strefy ochrony konserwatorskiej

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Radłów powinno określić maksymalny zasięg przestrzenny oraz ogólne zasady i sposób zagospodarowania następujących stref:

- A – ścisłej ochrony konserwatorskiej
- B – pośredniej ochrony konserwatorskiej
- K – ochrony krajobrazu kulturowego.

Strefy te winny być uwzględnione w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

5.4.7.1. Strefa A – ścisłej ochrony konserwatorskiej

Obejmuje obszar, na którym elementy dawnego układu przestrzennego zachowały się w stanie nienaruszonym lub jedynie nieznacznie zniekształconym. Jest to obszar uznany za szczególnie ważny jako materialne świadectwo historyczne.

W strefie tej zakłada się pierwszeństwo wymagań konserwatorskich nad wszelką prowadzoną współcześnie działalnością inwestycyjną, gospodarczą i usługową. Zakres ochrony konserwatorskiej wymaga zachowania bryły obiektów i dachów co do kształtu i materiału, podziałów elewacji, stolarki okiennej i drzwiowej, architektonicznego wystroju.

Szczegółowe standardy zabudowy i zagospodarowania terenu należy określić na etapie sporządzania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Powinny one uwzględniać następujące cele:

- zachowanie historycznego układu przestrzennego tj. rozplanowania dróg, ulic, placów, linii zabudowy, kompozycji wnętrz urbanistycznych i kompozycji zieleni;
- konserwacja zachowanych głównych elementów układu przestrzennego, szczególnie: posadzki (nawierzchnie, ciek i zbiorniki wodne, sposób użytkowania gruntów), ścian (zabudowa, zieleń) oraz dążenie do usunięcia elementów uznanych za zniekształcające założenia historyczne i odtworzenia elementów zniszczonych w oparciu o szczegółowe warunki określone każdorazowo przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków;
- dostosowanie nowej i modernizowanej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej, w zakresie sytuacji, skali, bryły, geometrii dachów, podziałów elewacji architektonicznych, proporcji powierzchni murów;
- usunięcie lub przebudowa obiektów dysharmonizujących;
- dostosowanie współczesnych funkcji do wartości zabytkowego zespołu i jego poszczególnych obiektów, nawiązanie do ich programu historycznego i eliminacji uciążliwych funkcji.

W obrębie strefy „A” wszelka działalność budowlana dotycząca obiektów wpisanych do rejestru zabytków lub na mocy miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz podziały nieruchomości naruszające i zmieniające zabytkowy układ urbanistyczny wymagają pozwolenia Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

W strefie „A” ochronie podlegają wszelkie znaleziska archeologiczne. Ustala się wymóg uzyskania pozwolenia Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na podjęcie prac ziemnych, prowadzonych w obrębie stanowisk archeologicznych. W wypadku podejmowania inwestycji budowlanych inwestor musi przeprowadzić uzgodnienia projektu inwestycyjnego oraz zapewnić nadzór archeologiczny nad pracami ziemnymi lub badaniami ratowniczymi.

W obrębie Gminy Gorzów Śląski - strefa „A” obejmuje :

Wszystkie obiekty wpisane do Rejestru Zabytków czyli 14 obiektów architektury i budownictwa, 2 zabytkowe założenia zieleni oraz 1 stanowisko archeologiczne znajdujące się we wsiach:

- 14 obiektów architektury znajdujące się mieście Gorzów Śląski (5) oraz we wsiach Jamy (3), Uszyce (3), Budzów, Goła, Kozłowice, Skrońsko (po 1).
- 2 zabytkowe założenia zieleni znajdujące się we wsiach Jamy i Uszyce.
- 1 stanowisko archeologiczne wpisane do Rejestru Zabytków Archeologicznych znajdujące się we wsi Pawłowice.

5.4.7.2. Strefa B – pośredniej ochrony konserwatorskiej

Obejmuje obszary, w których elementy dawnego układu zachowały się w stosunkowo dobrym stanie. Zakres ochrony konserwatorskiej wymaga zachowania bryły obiektów i dachów, co do kształtu i materiału, podziałów elewacji, stolarki okiennej i drzwiowej oraz wystroju architektonicznego, w odniesieniu do obiektów objętych ochroną konserwatorską.

Szczegółowe standardy zabudowy i zagospodarowania terenu należy określać na etapie sporządzania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Powinny one uwzględniać następujące cele:

- dążenie do zachowania zasadniczych elementów historycznego rozplanowania, przede wszystkim układu dróg i rodzaju ich pokrycia oraz podziału działek i sposobu ich zagospodarowania,
- restauracja i modernizacja techniczna obiektów o wartościach kulturowych,
- dostosowanie nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali i formy bryły zabudowy, przy założeniu harmonijnego współistnienia elementów kompozycji historycznej i współczesnej.

W strefie tej należy prowadzić działalność inwestycyjną uwzględniając istniejące już związki przestrzenne i planistyczne. Wszelkie prace ziemne prowadzone w obrębie stanowisk archeologicznych powinny być prowadzone po uzgodnieniu z Opolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

W obrębie Gminy Gorzów Śląski strefy „B” obejmują:

- dla miasta Gorzów Śląski - obszar zwartej zabudowy miejskiej obejmującej urbanistyczny miasta oparty na niepełnej owalnicy, usytuowanej w kierunku wschód – zachód, zawarty w zabudowie obrzeżnej ulic przyrynkowych, oprócz Rynku, oba kościoły i wyloty drożne na północy, południu i zachodzie,

- dla wsi Uszyce – zespół dworsko – folwarczny główny (Annenhof) obejmujący obszar dawnego dworu, folwarku z zabudowaniami folwarcznymi i domem rządcy oraz zespołem domów robotników folwarcznych (dwojaki, czworaki),
- dla wsi Budzów, Jamy, Jastrzygowice, Kozłowice, Krzyżanowice, Nowa Wieś, Pawłowice, Skrońsko, Zdziechowice – zespoły dworsko-parkowe z zabudowaniami folwarcznymi oraz innymi obiektami zabytkowymi poza tymi zespołami,
- dla pozostałych miejscowości gminy Gorzów Śląski wszystkie obiekty zabytkowe znajdujące się w ewidencji.

5.4.7.3. Strefa W i OW – ochrony archeologicznej

Wszelkie prace ziemne w obrębie wszystkich stanowisk archeologicznych muszą być poprzedzone ratowniczymi badaniami archeologicznymi prowadzonymi przez archeologów na koszt inwestora. O terminie rozpoczęcia prac ziemnych i wyborze wykonawcy ratowniczych badań archeologicznych należy powiadomić Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Na inwestorze i wykonawcy ciąży obowiązek każdorazowego powiadamiania Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wszelkich nowych znaleziskach archeologicznych, zgodnie z art. 32 ust 1 oraz art. 33 ust 1 ustawy z dnia 23.07.2003 r. W przypadku nowych odkryć archeologicznych niezbędne jest przeprowadzenie badań ratowniczych archeologicznych celem zabezpieczenia i udokumentowania znalezisk.

Stanowiska naziemne - takie jak grodziska czy kurhany – czyli trwałe elementy krajobrazowe, nie mogą być zabudowane, przeobrażane, niwelowane, a wszelkie roboty ziemne w ich obrębie są dopuszczalne wyłącznie za zgodą Ministra Kultury.

Stanowiska płaskie – zlokalizowane pod powierzchnią – mogą być objęte różnorodnymi pracami.

Użytkowanie rolnicze gruntu zawierającego relikty kulturowe, nawet jeśli na powierzchni terenu i w warstwie ornej występują zabytki ruchome, może być prowadzone bez przeszkód, z wyłączeniem głębokiej orki.

Dla ochrony zabytków archeologicznych wytyczne wyróżniają 2 następujące strefy:

- strefa „W” – ochrony archeologicznej,
- strefa „OW” – obserwacji archeologicznej.

Strefa „W” – ochrony archeologicznej.

Jest to obszar występowania zwartych nawarstwień lub nagromadzeń pozostałości kulturowych pradziejowych i historycznych. Wszelkie roboty ziemne w strefie „W” muszą być prowadzone wyłącznie za zezwoleniem Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zgodnie z warunkami tegoż zezwolenia, a w wypadku stanowisk naziemnych za zgodą Ministra Kultury.

W obrębie Gminy Gorzów Śląski strefa „W” obejmuje:

- Stanowisko archeologiczne wpisane do Rejestru Zabytków: Zabytków tj. stanowisko nr 20 we wsi Pawłowice. Stanowisko to zlokalizowane jest na mapie topograficznej w skali 1:10.000, stanowiącej załącznik do Studium.
- Wszystkie pozostałe stanowiska archeologiczne tj. 336, zostały zlokalizowane na mapie topograficznej w skali 1:10.000, stanowiącej załącznik do Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego wynikające ze stanu i funkcjonowania środowiska kulturalnego.

Strefa OW – obserwacji archeologicznej

Są to tereny w pobliżu stanowisk archeologicznych, w miejscach o dużym prawdopodobieństwie występowania nowych znalezisk, które stanowią strefę przypuszczalnego występowania znalezisk archeologicznych. W jej obrębie wszelkie prace ziemne i wykopy budowlane winny być prowadzone pod nadzorem archeologicznym, po uprzednim uzyskaniu zgody od wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Opolu.

Wszelkie inwestycje planowane na obszarach objętych strefą „OW” powinny być uzgodnione z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Opolu.

W obrębie Gminy Gorzów strefa „OW” pokrywa się ze strefą „W”.

Ponadto dla wsi Uszyce i Zdziechowice zwarty obszar obserwacji archeologicznej oznaczony na mapie „Lokalizacja obiektów zabytkowych i strefy ochrony konserwatorskiej”.

5.4.7.4. Strefa K – ochrony krajobrazu kulturowego

Obejmuje tereny krajobrazu integralnie związanego z zespołem zabytkowym, znajdujące się w jego otoczeniu lub obszary o ukształtowanym, w wyniku działalności ludzkiej, wyglądzie. Szczegółowe standardy zabudowy i zagospodarowania terenu należy określić na etapie sporządzania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego.

Standardy te powinny uwzględniać następujące cele:

- restaurację zabytkowych elementów krajobrazu urządzonego, ewentualnie z częściowym ich odtworzeniem,
- ochronę krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z historycznym założeniem,
- ochronę form i sposób użytkowania takich terenów jak: rozłogi pól, układy dróg, miedz, zadrzewień śródpolnych, alej, szpalerów, grobli, stawów, przebiegi cieków wodnych, z zaleceniem utrzymania wykształconego sposobu parcelacji gruntów i form użytkowania,
- zaleca się, aby nową zabudowę poddać szczegółowym rygorom odnośnie gabarytów i sposobu kształtowania bryły, ustalić za dopuszczalne co najwyżej dwie kondygnacje z dachami o stromych połaciach, krytych dachówką ceramiczną, ewentualnie z użytkowym poddaszem skrytym w dachu.

Jest to strefa ochrony wszelkich elementów krajobrazotwórczych (drogi, zespoły zieleni – np. lasy, cieków wodne i inne), wobec których jakiegokolwiek ingerencje winny być uzgadniane z Opolskim Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków.

W strefie K w obrębie gminy Gorzów Śląski można wyróżnić 2 następujące formy ochrony przyrody:

- użytki ekologiczne
- pomniki przyrody ożywionej.

Użytki ekologiczne

Na terenie gminy, w dolinie Proсны znajduje się zespół 17 użytków ekologicznych. Są to obszary bagienne, częściowo na glebach torfowych, z licznymi kępami drzew i krzewów oraz pozostałością starorzeczy, powołane do ochrony pozostałości ekosystemów. Zostały uznane za chronione rozporządzeniem wojewody częstochowskiego nr 33/96 z dnia 23.12.1966 r. (Dz. U. nr 2 z dnia 20.01.1997 r.).

Pomniki przyrody

Na obszarze gminy Gorzów znajdują się 4 pomniki przyrody ożywionej - drzewa pomnikowe - chronione rozporządzeniem wojewody częstochowskiego nr 23/94 z dnia 30.12.1994 r. (Dz. U. Nr 2 z dnia 9.01.1995 r.). Są to :

- sosna pospolita (nr rej. woj. 7/29) – oddział 86 c leśnictwa Tęczynów,
- platan klonolistny (nr rej. woj. 7/30) – park dworski Uszyce,
- kłokoczka południowa (nr rej. woj. 7/247) – Gorzów Śląski, ul. Krótka,
- dąb szypułkowy (nr rej. woj. 7/248) – między Pawłowicami a Kozłowicami.

Ponadto Ekologiczny System Obszarów Chronionych uzupełniają zabytkowe układy zieleni kształtowanej, na które składają się:

- parki dworskie w Budzowie, Jamach, Krzyżanowicach, Uszycach, Zdziechowicach i w mieście Gorzów Śląski,
- cmentarze parafialne rzymsko-katolickie i ewangelickie w Budzowie, Gołej, Jamach, Kozłowicach, Krzyżanowicach, Skrońsku, Uszycach i Zdziechowicach,
- zachowane drogi historyczne, obecnie częściowo polne i leśne,
- ciągi drzew przydrożnych i zadrzewienia śródpolne.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Najcenniejszymi zabytkami w gminie Gorzów są niewątpliwie najstarsze drewniane kościoły, czyli przede wszystkim drewniany kościół parafialny, p.w. Wniebowzięcia N.M.P. w Uszycach (z 1517 r.) oraz kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela w Kozłowicach (2 połowa XVII w.), kościół filialny p.w. św. Mateusza w Gołej (XVII/XVIII w.) i kościół parafialny p.w. św. Małgorzaty w Jamach (1792 r.) wszystkie wraz z wyposażeniem wnętrza. Ponadto należy tu również zespół pałacowo – parkowy w Uszycach (XVIII w.) i w Jamach (XIX w.). Wszystkie te obiekty są wpisane do Rejestru Zabytków woj. opolskiego.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Struktura funkcjonalno - przestrzenna gminy Gorzów Śląski kształtowała się przez wiele wieków i miała na nią wpływ uwarunkowania o różnej genezie. Do najważniejszych czynników należą: uwarunkowania historyczne, uwarunkowania przyrodnicze (w tym pokrycie terenu – lasy, ukształtowanie terenu) oraz trwałe elementy zagospodarowania, takie jak: rzeki, drogi, zamknięte tereny wojskowe, które stanowią bariery przestrzenne. W Gminie Gorzów bariery takie stanowią drogi krajowe nr 42 i 45 oraz rzeka Proсна.

Gminę miejsko - wiejską Gorzów Śląski tworzy miasto Gorzów oraz 14 następujących sołectw: Budzów, Dębina, Goła, Jamy, Jastrzygowice, Kozłowice, Kobyla Góra, Krzyżanowice, Nowa Wieś, Pakoszów, Pawłowice, Skrońsko, Uszyce, Zdziechowice.

Ze względu na charakter zabudowy w gminie Gorzów (poza miastem) występują 2 typy krajobrazu:

- wiejski z zabudową zwartą (Budzów, Jastrzygowice, Kozłowice, Krzyżanowice, Pawłowice, Uszyce, Zdziechowice),
- wiejski z zabudową rozproszoną (pozostałe wsie).

Najczęściej występującym układem przestrzennym we wsiach gminy Gorzów jest przydrożnica o charakterze zwartym lub rozproszonym (Budzów, Kozłowice, Pawłowice, Skrońsko,

Zdziechowice). Pozostałe wsie mają układ ulicowki (Dębina, Jamy, Jastrzygowice, Krzyżanowice, Kobyla Góra, Pakoszów).

W większości wsi wymienione układy są naruszone w niewielkim stopniu. Nowa zabudowa (mieszaniowa i usługowa) występuje głównie w mieście Gorzów oraz większych wsiach (Kozłowice, Pawłowice, Uszyce, Zdziechowice). Zmiana charakteru zabudowy następuje w wyniku przebudowy, wymiany i uzupełnień z pominięciem cech tradycyjnych i regionalnych. Stopień występowania tych zjawisk jest proporcjonalny do natężenia ruchu budowlanego: wyższy w większych wsiach, niewielki w mniejszych wsiach.

Ogólnie układy przestrzenne wsi w gminie Gorzów nie reprezentują wybitnych wartości historycznych, kompozycyjnych i krajobrazowych i nie wymagają ochrony prawnej.

Natomiast ochronie podlega układ urbanistyczny miasta Gorzów Śląski, który częściowo zachował średniowieczny układ.

Oparty jest na niepełnej owalnicy, usytuowanej wzdłużnie w kierunku wschód – zachód, zdeformowanej skrzyżowaniem drogi północ – południe, przechodzącej w 2/3 owalnicy, prostopadle do osi kompozycji. Od strony wschodniej Rynku. Układ ulic ukształtował prostokątny blok z wewnętrznym podziałem uliczką gospodarczą. Od strony zachodniej Rynek zamyka blok wpisany w owalnicę. Na zewnątrz owalnicy, od strony północnej i południowej, znajdują się wzdłużne bloki zabudowy obrzeżnej. Kościół parafialny rzymsko – katolicki został usytuowany na zewnątrz układu, poza północnym blokiem zabudowy obrzeżnej.

Ochronie konserwatorskiej podlega zespół urbanistyczny w granicach zewnętrznych działek bloków obrzeżnych, jak również wyloty drożne na północy, południu i zachodzie.

6. 1. Uwarunkowania przyrodnicze

Gmina Gorzów Śląski charakteryzuje się dużą harmonią krajobrazu, mimo zachwianych mechanizmów ochrony i równowagi biologicznej. Najbardziej przekształcone obszary występują w okolicy Gorzowa Śląskiego, Kozłowic i Zdziechowic. Jednak znaczna ilość naturalnych elementów wzmacniających ekosystemy polne, wpływa pozytywnie na harmonię krajobrazu i hamuje procesy degradujące.

System przyrodniczy gminy Gorzów tworzony jest przez przestrzenny układ form przyrodniczych, na który składają się:

- niewielki i rozproszone kompleksy leśne w środkowej, północnej i południowej części gminy pełniące rolę lokalnych węzłów ekologicznych i oddziałujące na bezpośrednio przyległe obszary,
- korytarze ekologiczne - elementy tranzytowe, składające się z mało zniekształconych, stanowiących połączenie rozproszonych kompleksów leśnych i zieleni śródpolnej, sprzyjający migracji flory i fauny.

Analiza przestrzenna układu ekologicznego gminy Gorzów wskazuje na istnienie korytarzy ekologicznych, których główną funkcją jest zapewnienie ciągłości przestrzennej dla sąsiednich ekosystemów. Korytarze ekologiczne, sprzyjające utrzymaniu równowagi w przyrodzie, winny być chronione przed nadmierną urbanizacją i wykorzystaniem gospodarczym.

Obszar chronionego krajobrazu

Obszary chronionego krajobrazu powołuje się w celu zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów o różnych typach środowiska. Głównym powodem ich powoływania jest:

- pełnienie funkcji korytarza ekologicznego,
- stanowienie obszarów predestynowanych do rozwoju turystyki i wypoczynku.

Działalność gospodarcza na takim obszarze nie ulega poważniejszym ograniczeniom, lecz powinna być prowadzona w sposób nie naruszający stanu względnej równowagi ekologicznej. Reżim prawny obszaru chronionego krajobrazu powinien z jednej strony zapewnić ochronę przed uciążliwościami przemysłowymi, a z drugiej – wykorzystać te tereny dla celów ekoturystyki i produkcji zdrowej żywności.

W myśl postanowień ustawy o ochronie przyrody obszar chronionego krajobrazu to obiekt pełniący poza funkcją przyrodniczo - krajobrazową funkcję turystyczno-rekreacyjną.

6.2. Uwarunkowania historyczne

Z chronologii rozwoju osadnictwa na terenie gminy wynika, iż najstarsze osadnictwo powstało już w średniowieczu – miasto Gorzów oraz wsie Skrońsko, Jastrzygowice, Budzów, najmłodsze – wsie kolonialne – na początku XX w. (Kolonia Budzów, Więckowice Nowe).

Ogólnie, układy przestrzenne wsi w gminie Gorzów (poza miastem), nie reprezentują wybitnych wartości historycznych, kompozycyjnych i krajobrazowych i nie wymagają szczególnej ochrony prawnej.

Ponadto na podstawie ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronie podlegają:

- 14 obiektów architektury i budownictwa, wpisanych do rejestru zabytków, wg wykazu zamieszczonego w rozdz. 5.3. „Zabytki objęte prawnymi formami ochrony”,
- 96 obiektów zabytkowych wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków wg wykazu, w rozdz. 5.4. „Zabytki w Gminnej Ewidencji Zabytków.”,
- 337 stanowisk archeologicznych wg wykazu w rozdz. 5.4.3. „Zabytki archeologiczne”,
- 15 zabytkowych układów zieleni kształtowanej, wg wykazu w rozdz. 5.4.6. „Zabytkowe układy zieleni kształtowanej”,
- 2 strefy ochrony krajobrazu kulturowego „K” wg wykazu w rozdz. 5.4.7 „Strefy ochrony konserwatorskiej”.

7. Założenia programowe

7.1. Priorytety programu opieki nad zabytkami

Priorytet I. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy.

Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania:

- Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy (w ramach opracowanego planu remontów),
- Opracowanie długofalowego, uwzględniającego kompleksowość, działań planu remontów zabytkowych obiektów znajdujących się w zasobach komunalnych,
- Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy,
- Zmiana sposobu użytkowania lub adaptacja nieużytkowanych obiektów zabytkowych (będących własnością gminy) do nowych funkcji,
- Rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni (w tym gminnych parków, cmentarzy, obszarów nieczynnych cmentarzy),

- Dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach nie będących własnością gminy w postaci stosownej uchwały dotyczącej dotacji na prace remontowo – konserwatorskie przy zabytkach ruchomych i nieruchomych,
- Rewaloryzacja obszarów i obiektów zabytkowych poprzemysłowych z możliwością ich adaptacji do nowych funkcji,
- Zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą (montażem instalacji przeciwpożarowej i alarmowej, zabezpieczeń przeciw włamaniom, znakowanie i ewidencjonowanie zabytków ruchomych itp.),
- Opracowanie planu systematycznych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach komunalnych.

Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne turystyczne i edukacyjne:

- Określenie zasad i konsekwentne ich wdrażanie w zakresie umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych,
- Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni: gminnych parkach, cmentarzach, obszarach nieczynnych cmentarzy, dawnych parkach dworskich itp.,
- Opracowanie projektu rewaloryzacji oraz realizacja (w nawiązaniu do historycznych) nawierzchni i ciągów pieszych w obrębie zabytkowych śródmieść,
- Iluminacja najcenniejszych zabytków gminy,

Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami:

- Współpraca z urzędami pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną,
- Szkolenie osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną,
- Wspieranie utrzymywania na rynku pracy zanikających rzemiosł i zawodów (np. poprzez realizację Hallandzkiego Modelu Konserwacji Zabytków, w myśl zasady „ratować zabytki, ratować prace, ratować rzemiosło”),
- Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach budownictwa drewnianego oferujących wypoczynek i rozrywkę (regionalne potrawy, zwyczaje itp.) oparte na miejscowych tradycjach,
- Wspieranie rozwoju muzeów regionalnych, skansenów, izb pamięci itp.

Priorytet II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.

Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego:

- Opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, szczególnie obszarów o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi (w tym weryfikacja obowiązujących w zakresie aktualizacji zagadnień związanych z ochroną zabytków) oraz obszarów wskazanych do ochrony w studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego gminy,
- Wdrażanie zapisów programów rewitalizacji, studiów widokowo-krajobrazowych, studiów historyczno-urbanistycznych, katalogów typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego w realizacji zagospodarowania przestrzennego gminy (w tym w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego),

- Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (głównie w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji).

- Walka z samowolami budowlanymi,

- Ochrona panoram oraz przedpoli widokowych wsi i miast o wartościach kulturowych,

Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy:

- Powołanie parku kulturowego i sporządzenie planu jego ochrony oraz opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego tego obszaru,

- Wystąpienie do wojewódzkiego konserwatora zabytków z wnioskiem o wpisanie do rejestru zabytków cennych obszarów i obiektów zabytkowych (m.in. układów urbanistycznych i ruralistycznych).

Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich:

- Poprawa ładu przestrzennego wsi oraz zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa poprzez:

- ochronę historycznie ukształtowanego układu dróg historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych oraz relacji przestrzennych pomiędzy zespołami zabytkowej zabudowy,

- wypełnianie zabudową wolnych działek budowlanych w obszarach centrów wsi oraz historycznych siedlisk w zgodzie z historyczną kompozycją danego układu i gabarytami oraz formą architektoniczną tworzącej go zabudowy,

- wyznaczanie w planach miejscowych nowych terenów pod zabudowę na zasadzie kontynuacji historycznych siedlisk.

Priorytet III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości.

Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy:

- Udostępnienie informacji o zabytkach gminy na stronie internetowej gminy,

- Utworzenie gminnego systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego,

- Opracowanie mapy zabytków gminy, jako atrakcyjnej graficznie, formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego.

Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym:

- Organizowanie szkoleń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego i udział w nich,

- Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych,

- Inicjowanie i organizowanie obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa w gminach,

- Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy,

- Popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach, a także zagospodarowaniu obszarów oraz terenów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo,

- Organizowanie konkursów na najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego,

- Ustanowienie i przyznawanie nagrody za osiągnięcia w dziedzinie upowszechniania i ochrony kultury materialnej gminy (w tym prac magisterskich i dyplomowych),

- Opracowanie cyklu szkoleń, wraz z materiałem, skierowanego do przedstawicieli wspólnot mieszkaniowych, mających na celu promowanie standardów w zakresie rewaloryzacji i remontowania obiektów zabytkowych oraz możliwości pozyskiwania funduszy na ten cel, a także sprawnego zarządzania nimi,

- Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć.

Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym:

- Prowadzenie monitoringu i weryfikacji obiektów uwzględnionych w gminnej ewidencji zabytków (z zastosowaniem komputerowej bazy danych),

- Wykonywanie prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, badania historyczno-architektoniczne, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego),

- Finansowanie wykonania inwentaryzacji architektoniczno-konserwatorskie zagrożonych obiektów zabytkowych.

Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej:

- Opracowanie szlaków turystycznych (np. pieszych, rowerowych, konnych, samochodowych, wodnych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego,

- Utworzenie i modernizacja elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej,

- Wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji wizualnej (np. za pomocą tablic informacyjnych) obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego gminy,

7.2. Kierunki działań programu opieki nad zabytkami

7.2.1. Proponowane postulaty dotyczące zabytków architektury i budownictwa

Proponuje się wykonanie kart ewidencyjnych zabytków architektury tzw. „białych” dla wszystkich zabytkowych obiektów drewnianych.

Nieużytkowane zabudowania dworskie i budynki gospodarcze, w dawnych zespołach folwarcznych w Kozłowicach, Pawłowicach, Skrońsku i Zdziechowicach powinny zostać niezwłocznie zabezpieczone przed dalszym zniszczeniem i dewastacją.

Ponadto w stanie zaniedbanym i wymagającym zabiegów pielęgnacyjnych oraz cięć sanitarnych są dawne parki dworskie Budzowie i Krzyżanowicach.

Wobec pozostałych obiektów stanowiących własność prywatną należy wykorzystać wszelkie dostępne przepisami środki dla nakłonienia właścicieli do przeprowadzenia niezbędnych prac zabezpieczających. Istotną tu może okazać się pomoc władz Gminy w uzyskaniu kredytów (np. hipotecznych) na prace zabezpieczające.

7.2.2. Proponowane postulaty dotyczące zabytków techniki

Ponad połowę zabytków techniki stanowią młyny (3 wodne), usytuowane wzdłuż rzeki Proсны i jej dopływów. Znajdują się one w dobrym lub dostatecznym stanie technicznym.

Zabytki te są ściśle związane z historią zagospodarowania obszaru Górnej Proсны i posiadają ciekawe walory kulturowe. Dlatego warto byłoby je wyeksponować i uczynić z nich atrakcje turystyczne gminy Gorzów.

7.2.3. Proponowane postulaty dotyczące zabytków ruchomych

Proponuje się wystąpienie do Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Opolu o objęcie pełną ewidencją zabytkowego wyposażenia kościołów wpisanych do Rejestru Zabytków

Ruchomych woj. opolskiego oraz kościoła filialnego w Gołej. Wykonana według aktualnie obowiązujących zasad dokumentacja stanie się ważnym elementem ochrony przeciw kradzieżowej (umożliwia poszukiwanie i ewentualne odzyskanie obiektów zrabowanych) a ponadto określa potrzeby i kierunek działań konserwatorskich w zakresie renowacji.

Ponadto proponuje się wykonanie kart zabytków ruchomych dla najwartościowszych nagrobków na wszystkich cmentarzach parafialnych znajdujących się na terenie gminy.

7.2.4. Propozycje dotyczące stanowisk archeologicznych.

W związku z dużym zagęszczeniem stanowisk archeologicznych i występowaniem licznych śladów dawnego osadnictwa, postuluje się, aby wszystkie tzw. inwestycje liniowe (wodociągi, kanalizacja sanitarna i deszczowa, sieci energetyczne, melioracje, kablowe), były na obszarze całej gminy, objęte nadzorem archeologicznym w trakcie wykonywania prac ziemnych.

Dotyczy to w szczególności miejscowości: Uszyce i Zdziechowice, gdzie występują największe skupiska stanowisk archeologicznych.

7.2.5. Propozycje dotyczące zabytkowych zespołów zieleni kształtowanej.

Dla zabytkowych założeń zieleni kształtowanej zaleca się wykonanie „Teczki ewidencyjnej cmentarza” w Gorzowie Śląskim oraz Budzowie, Gołej, Jamach, Kozłowicach, Krzyżanowicach, Skrońsku, Uszycach i Zdziechowicach.

Ponadto w stanie zadowalającym lecz wymagającym zabiegów pielęgnacyjnych jest dawny park dworski w Uszycach i Jamach, dla których zaleca się też wykonanie „Teczki ewidencyjnej parku”.

Ochroną konserwatorską, przez włączenie do strefy K - ochrony krajobrazu kulturowego - winny zostać objęte dodatkowo następujące obszary:

1. System obszarów leśnych, tworzących ciąg powiązań przyrodniczych, proponowany do ochrony jako element projektowanego Ekologicznego Systemu Obszarów Chronionych
2. „Dolina Proсны” – główny korytarz ekologiczny, proponowana do objęcia ochroną jako obszar chronionego krajobrazu. Obejmuje tereny leśne i użytki rolne w dolinie Proсны
3. Rezerwat w pradolinie rzeki Proсны – projektowany rezerwat obejmuje tereny zalewowe w dolinie Proсны. Są to tereny bagienne, częściowo na glebach torfowych z licznymi kępami drzew i krzewów i pozostałością starorzeczy.
4. Użytek ekologiczny „Źródłisko” – obejmuje źródłisko na skraju lasu z ciekawym zespołem roślinnym charakteryzujący się dużą bioróżnorodnością.

Zgodnie ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Gorzów Śląski” proponuje się objęcie ochroną prawną tych cennych przyrodniczo terenów.

7.3. Zadania wynikające z programu opieki nad zabytkami

Zadania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Gorzów Śląski, Zmiana” przyjęte uchwałą nr Rady Miejskiej w Gorzowie z dnia 30.06.2010 r.

1. Gmina Gorzów winna opracować miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dla wszystkich wsi wchodzących w skład gminy.
2. Tereny, dla których obowiązuje sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego:

- obszary wymagające przeprowadzenia scaleń i podziałów nieruchomości, (nie wyznaczono granic obszarów wymagających przeprowadzenia scaleń),
- obszary rozmieszczenia obiektów handlowych o powierzchni sprzedaży powyżej 2000 m²,
- obszary przestrzeni publicznej:
- ulice i place ,
- tereny zieleni,
- tereny sportu.

3. Ze względu na brak sporządzonego, zgodnie z nowelizacją ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. „Prawo wodne”, Planu zarządzania ryzykiem powodziowym, w nowym studium winno uwzględnić się obszar szczególnego zagrożenia powodzią rozumiany jako obszar, na którym prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest średnie i wynosi raz na 100 lat.

Głównym kierunkiem działań podejmowanych w zakresie ochrony przeciwpowodziowej powinno być stworzenie sprawnego systemu bezpośrednich zabezpieczeń terenów zainwestowanych przed stratami wskutek zalewów powodziowych (wałów, polderów urządzeń hydrotechnicznych), należy dążyć do stworzenia sprawnego systemu monitoringu zagrożeń i organizacji działań zabezpieczających i ratunkowych w sytuacjach kryzysowych.

Wśród podstawowych kierunków mających na celu ochronę przeciwpowodziową istotne znaczenie mają działania urbanistyczno – planistyczne zmierzające do przenoszenia obiektów zagrożonych, wysiedlenia i zmiany sposobu zagospodarowania, a przede wszystkim zdecydowanego ograniczenia wszelkiej zabudowy na terenach zalewowych.

8.Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Zakłada się, że zadania określone w gminnym programie opieki nad zabytkami będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- instrumentów prawnych – wynikających z przepisów ustawowych (np. uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, budowa parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- instrumentów finansowych (m.in. finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych),
- instrumentów koordynacji (m.in. poprzez realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami,
- instrumentów społecznych (m.in. poprzez działania edukacyjne promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami),
- instrumentów kontrolnych (m.in. aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego).

9. Zasady oceny realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Kryteria prowadzenia oceny realizacji programu opieki nad zabytkami:

W ramach priorytetu I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy:

- Poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- Wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów,
- Wartość finansowa wykonanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych w/w pracowaniu,
- Zakres współpracy z organizacjami pozarządowym,
- Inne.

W ramach priorytetu II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego:

- Poziom (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- Liczba utworzonych parków kulturowych,
- Liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- Liczba wniosków o uznanie obiektów i obszarów za pomniki historii,
- Zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi,
- Inne.

W ramach priorytetu III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości:

- Liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego,
- Liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy.
- Liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych, wodnych,
- Liczba opracowanych, wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników),
- Liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej,
- Liczba osób zwiedzających muzea, skanseny, izby regionalne itp.,
- Liczba szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego,
- Inne.

10. Źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Informacje o zasadach i kryteriach dotyczących możliwości pozyskiwania środków finansowych na zadania związane z ochroną i opieką nad zabytkami znajdują się na podanych poniżej stronach internetowych (stan na 2012 r.).

- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Promesa Ministra Kultury” –

www.mkidn.gov.pl

- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Dziedzictwo kulturowe” –

www.mkidn.gov.pl

- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Fundusz wymiany kulturalnej” –

www.mkidn.gov.pl

- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Kultura 2007–2013 – **www.mkidn.gov.pl**

- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Innowacyjna gospodarka”, projektu nr 6.4. *Inwestycje w produkty turystyczne o znaczeniu ponadregionalnym* – www.interreg.gov.pl
- Informacje dotyczące programów operacyjnych „Regionalne programy operacyjne” – www.interreg.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich” – www.minrol.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Kapitał ludzki” – www.mrr.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Infrastruktura i środowisko” – www.mrr.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Europejska współpraca terytorialna” – www.mrr.gov.pl
- Informacje dotyczące programu operacyjnego „Fundusz dla organizacji pozarządowych” – www.funduszngo.pl
- Informacje dotyczące możliwości finansowania przy wykorzystaniu ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym www.partnerstwopublicznoprywatne.info/ustawa_ppp.php
- Inne.

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Program opieki nad zabytkami na lata 2007 – 2011 postulował szereg działań, z których jedynie niewielka część została zrealizowana, zaś większość jest nadal do realizacji.

Zaleca się systematyczne wykonywanie Teczek ewidencyjnych cmentarzy i parków.

Realizacja i finansowanie zadań z zakresu ochrony zabytków przez gminę, zależy od konstrukcji budżetu i planu wydatków inwestycyjnych, które są wskaźnikami dynamicznymi.

Ważne są również zewnętrzne źródła finansowanie, o które gmina może aplikować. Ponadto corocznie w budżecie gminy powinny być środki przeznaczone na dotacje celowe na ochronę zabytków na terenie gminy, nie będących własnością gminy.

Powyższe zadania, wraz z wynikającymi z niniejszego Programu opieki nad zabytkami, winny zostać uwzględnione w planach gminy na lata następne.